

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE İKİ DİLLİ ÇOCUKLARIN ANA DİLLERİNDE
DİL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: DİJİTAL ETKİNLİKLER
ÖRNEĞİ

Merve İSLAMOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/ 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE İKİ DİLLİ ÇOCUKLARIN ANA DİLLERİNDE
DİL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: DİJİTAL ETKİNLİKLER
ÖRNEĞİ

Merve İSLAMOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Ebru DERETARLA GÜL

İkinci Danışman: Doç. Dr. Naime Feyza ALTINKAMIŞ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

Jüri Üyesi: Doç.Dr. Emine YILMAZ BOLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2023

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Ebru DERETARLA GÜL

Üye: Prof. Dr. Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ

Üye: Doç.Dr. Emine YILMAZ BOLAT

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2023

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2023

Merve İSLAMOĞLU

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE İKİ DİLLİ ÇOCUKLARIN ANA DİLLERİNDE DİL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: DİJİTAL ETKİNLİKLER ÖRNEĞİ

Merve İSLAMOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ebru DERETARLA GÜL

Mart 2023, 63 sayfa

Bu çalışmada, okul öncesi dönemde bulunan iki dilli çocukların ana dillerindeki dil gelişim düzeyleri dijital etkinlikler örneği üzerinden incelenmiştir. Bu araştırma, deneysel desende yer almakta olup deneme modellerinden olan deneme öncesi modellerden tek gruplu öntest-sontest modelindedir. Araştırmanın örneklemi Belçika ülkesi Flaman Bölgesi Ghent şehrinde yaşayan 42-72 aylık, okul öncesi dönemde bulunan ana dili Türkçe ikinci dili Felemenkçe olan 18 iki dilli çocuktan oluşmaktadır. Çocukların ana dillerinde dil gelişimleri Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL) ile ölçülmüştür. Çocuğun demografik bilgilerine ilişkin verilere Kişisel Bilgi Formu üzerinden ulaşılmıştır. Araştırmada çocukların dil gelişimlerini desteklemek amacı ile Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim programında yer alan dil gelişimi alanı ile ilgili kazanım ve göstergelerden yola çıkarak dokuz adet dijital etkinlik hazırlanmıştır. Araştırma grubunun demografik bilgilerine ait veriler ve dijital etkinlikler öncesi ve sonrası mevcut dil becerileri yüzde (%) ve frekans (*f*) değerleri şeklinde tablolarda verilmiştir. Cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu faktörlerine göre dil becerilerinin incelenmesinde Fisher'ın Kesin Olasılık Testi kullanılmıştır. Dijital etkinlikler öncesi ve dijital etkinlikler sonrası dil gelişim düzeylerinin karşılaştırılması için parametrik olmayan istatistiklerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Analizlerden elde edilen veriler bulgular bölümünde tablolarda verilmiştir. Sonuçlara göre; anne ve babanın eğitim durumu yönü ile çocukların sahip oldukları dil gelişimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaz iken çocukların cinsiyetleri ile sahip oldukları dil gelişim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. İki dilli çocukların dil gelişimlerini desteklemek amacı ile

oluşturulan dijital etkinlikler öncesi ve sonrası çocukların sahip oldukları dil becerileri arasında önemli ölçüde farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İki dillilik, okul öncesi dönem, dil gelişimi, dil edinimi



ABSTRACT**EXAMINING THE LANGUAGE SKILL LEVELS OF BILINGUAL CHILDREN
IN THEIR MOTHER TONGUE IN PRESCHOOL PERIOD: AN EXAMPLE OF
DIGITAL ACTIVITIES****Merve İSLAMOĞLU****Master Thesis, Department of Preschool Teaching****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ebru DERETARLA GÜL****March 2023, 63 pages**

In this study, the language skill levels of bilingual children in the pre-school period in their mother tongue were examined through the example of digital activities. This research is in the experimental design and is in the single-group pretest-posttest model, which is one of the experimental models. The sample of the study consists of 18 bilingual children aged 42-72 months, whose mother tongue is Turkish and the second language is Dutch, living in the Belgian country of Flemish Region Ghent. Language skills of children in their mother tongue were measured with the Test of Early Language Development (TELD-3). Data on the child's demographic information was obtained through the Personal Information Form. In order to support children's language skills in the research, nine digital activities were prepared based on the acquisitions and indicators related to the field of language development in the Turkish Ministry of National Education Preschool Education Program. The demographic data of the research group and the language skills available before and after the digital activities are given in the tables as percentage (%) and frequency (f) values. Fisher's Exact Test was used in the examination of language skills according to gender and parental education factors. In order to compare the language skill levels before and after the digital activities, Wilcoxon Signed-Rank Test, which is one of the non-parametric statistics, was performed and the data obtained were given in the tables in the findings section. According to the results; While there was no significant difference between the educational status of the parents and the language skills of the children, it was seen that there was a significant difference between the genders of the children and the language development levels they had. In addition, it has been revealed that there is a significant difference between the language

skills of the children before and after the digital activities created to support the language development of bilingual children.

Key Words: Bilingualism, early childhood, language development, language acquisition



ÖN SÖZ

Lisans eğitimim süresince engin bilgi ve bakış açısı ile eğitim hayatıma ışık tutup, ardından yüksek lisans eğitim hayatım ve tez çalışmam boyunca bana rehberliği, geri dönütleri, bilgisi, sabrı ve anlayışı, desteği, tecrübeleri ile bana yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Ebru DERETARLA GÜL'e içten sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans eğitimi sürecinde bir Erasmus+ projesi sayesinde yollarımızın kesiştiği ve öğretmenlik mesleğinde kendi yolumu bulmama rehberlik edip yolumu açan, aydınlatan, güzelleştiren ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca benimle engin bilgi ve deneyimlerini paylaşan Doc. Dr. Naime FEYZA ALTINKAMIŞ'a içten sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Dünya görüşü ve anlayışı ile hem mesleki hem kişisel hayatıma katkılarından dolayı kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Gerek eğitim hayatımda gerekse kişisel yaşantım boyunca beni cesaretlendirip hayatın ve insan olmanın güzelliklerini görmeye, hissetmeye ve yaşatmaya heveslendiren, zorluklar karşısında desteklerini eksik etmeyen sevgili annem Döne İSLAMOĞLU ve sevgili babam Mustafa İSLAMOĞLU'na sonsuz sevgi ve minnetimi sunuyorum. Her durumda desteğini hissettiğim sevgili ablam Elif DEMİRCİOĞLU ve kardeşim Rabia İSLAMOĞLU'na çok teşekkür ediyorum. Çalışmam süresince bilişim teknolojileri alanında profesyonel katkılarından dolayı değerli arkadaşım Emir Görkem ÖZDEMİR'e ve zor zamanlarda motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan sevgili arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Merve İSLAMOĞLU

Adana / 2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar.....	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar.....	7

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil Nedir?	9
2.1.1. Alıcı Dil (Reseptif Dil) ve İfade Edici Dil (Ekspresif Dil).....	10
2.1.2. Dil Gelişiminin Önemi	10
2.1.3. Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi.....	11
2.2. Dil Edinim Kuramları	11
2.2.1. Davranışçı Kuram	12
2.2.2 Psikolinguistik Kuram / Doğuşancı Kuram.....	12
2.2.3. Bilişsel Öğrenme Kuramı	12
2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	13
2.3. Okul Öncesi Dönemde Dil Edinimi.....	13

2.3.1. MEB Okul Öncesi Eğitimi Programında Yer Verilen Dil Gelişimi	
Kazanımları ve Göstergeleri.....	13
2.4. İki Dillilik Nedir?.....	15
2.4.1. Dili Edinim Yaşına Dayanan İki Dillilik Türleri.....	16
2.4.2. Dil Beceri Seviyelerine Dayanan İki Dillilik Türleri	17
2.4.3. İki Dilli Dil Edinim Bağlamına Dayanan İki Dillilik Türleri.....	18
2.4.4. Sosyal Çevreye Dayanan İki Dillilik Türleri	19
2.4.5. Dilsel Ölçütlere Göre İki Dillilik Türleri.....	19
2.5. İki Dilliliğin Avantajları	20
2.6. İki Dilliliğin Dezavantajları	20
2.7. Belçika’da Yaşayan Türk Toplumu	21
2.8.Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımı	22
2.9.1. İki Dillilik Bağlamında Yapılan Araştırmalar	23
2.9.2. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımını Temel Alan Araştırmalar.....	25
2.9.3. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımı ve İki Dillilik Bağlamlarını Birlikte Temel Alan Araştırmalar	26

BÖLÜM III

GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	28
3.2. Evren ve Örneklem	28
3.3. Veri Toplama Araçları	30
3.3.1. TEDİL Nasıl Uygulanır?	32
3.4. Veri Toplama Süreci.....	32
3.4.1 Dijital Etkinliklerin Planlanması	33
3.4.2. Tasarı Hazırlama.....	37
3.4.3. Uygulama.....	38
3.5. Araştırmacının Rolü.....	39
3.6. Verilerin Analizi	39

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	41
4.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	42
4.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	43
4.4. Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	44
4.5. Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular	45

BÖLÜM V

TARTIŞMA

47

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

51

KAYNAKÇA	55
EKLER	60
ÖZGEÇMİŞ	63

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

CELF: Clinical Evaluation of Language Fundamentals

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TDK: Türk Dil Kurumu

TEDİL: Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi

TELD-3- Test of Early Language Development.



TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. MEB Okul Öncesi Eğitimi Programı Dil Gelişimi Alanı Kazanım ve Göstergeleri.....	14
Tablo 2. Çalışma Grubunu Oluşturan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler	29
Tablo 3. Alt Test ve Sözlü Dil Bileşik Puan Yorumlama Tablosu	32
Tablo 4. İki Dilli Çocukların Dijital Etkinlikler Öncesi Ana Dillerinde Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine İlişkin Yüzde (%) ve Frekans Tablosu	41
Tablo 5. İki Dilli Çocukların Dijital Etkinlikler Sonrası Ana Dillerinde Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine İlişkin Yüzde (%) ve Frekans Tablosu	42
Tablo 6. Annenin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları.....	43
Tablo 7. Babanın Eğitim Durumuna Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları.....	44
Tablo 8. Cinsiyete Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları.....	45
Tablo 9. Dijital Etkinlikler Öncesi ve Sonrası Alıcı ve İfade Edici Dil Beceri Düzeylerinin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları.....	46

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Etkinlik planı örneği.....	35
Şekil 2. Etkinlik planı örneği.....	36
Şekil 3. Dijital platformda yer alan etkinlik kategorileri.....	37
Şekil 4. Her bir etkinlik kategorisinde yer alan bölümler.....	38
Şekil 5. Dijital etkinlik uygulama örneği.....	38



EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. TEDİL Uygulayıcı İzin Belgesi	60
Ek 2. Etik Kurul Onay Belgesi.....	61



BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanlar arasında önemli bir iletişim aracı olan dil üzerine günümüze kadar birçok araştırma yapılmış ve dil birçok şekilde tanımlanmıştır. Dil insanların kendi duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarabildikleri ve tekrar aynı yol aracılığı ile geri dönüt aldıkları en önemli iletişim aracıdır (Doğan 2017). Dil, insanların birbirlerine duygu, düşünce, bilgi ve isteklerini aktarmalarına ek olarak, insanların kendi fikirlerini düzenleyebilmelerine, duygularını ifade edebilmelerine, kültürel değerlerini ve bilgilerinin büyük bir kısmını kuşaktan kuşağa sözlü ya da yazılı olarak aktarmalarına olanak sağlar (Tulu, 2009).

Dil gelişimi, bireyin dünyaya gelmesiyle birlikte başlayan ve bireyin maruz kaldığı sesleri algılayıp daha sonrasında taklit yolu ile benzer sesleri çıkarmaya çalıştığı süreçtir. Günümüzde, dilin edinimi ve gelişimi üzerine çalışmalar yapan kişiler, dil gelişimi sürecinde hayatın ilk 10 yılının bilhassa erken çocukluk yıllarının hassas dönem olduğu konusunda benzer açıklamalar yapmaktadırlar. Öte yandan dil bireyin öğrenme sürecinde majör bir faktördür, bu yüzden erken yaşlarda dil gelişimine önem vermek ve dil gelişimine katkı sağlayacak ortamlar hazırlamak gereklidir. Çocuk dil edinim sürecinde, dile yönelik deneyimler yaşamalıdır. Bu süreçte çocuk dilin yapısını öğrenme, hipotezler oluşturarak sınama şeklinde bir yol izler ve bu şekilde kendisinin aktif olarak rol oynadığı, sürekli olarak değişime elverişli bir sistem oluşturur (Duran ve Kenanoğlu, 2020).

Çocuklar dili, ilk olarak aile bireylerinden ardından yakın çevresinden duyarak edinir. Çocuğun içinde bulunduğu çevre gelişip genişlemeye başladıkça çocuğun dil gelişimi de ilerleme gösterir. Çevrede çocuğun edindiği dilden farklı bir dil konuşuluyor ise çocuk da bu ikinci dili konuşacaktır (Tulu, 2009). Eğer çevrede farklı bir dil kullanımı söz konusu ise iki veya çok dillilik kavramlarından bahsedilebilir. İki dillilik kavramı iki farklı dilde iletişim kurabilme yetisi olarak tanımlanabilir. Chomsky tarafından bireylerin dil edinmeye programlanmış şekilde dünyaya geldiklerini savunan Evrensel Dil Bilgisi yaklaşımına göre çocuğun doğup büyüdüğü ortamda maruz kaldığı dil ana dil, hayatın daha sonraki dönemlerinde doğal ya da formal yollar aracılığı ile edindiği dil ise ikinci dil olarak tanımlanmaktadır. Bir çocuğun iki dilli bir birey olarak tasvir edilebilmesi için günlük yaşamda yararlandığı dilleri eşit düzeyde kullanması şart değildir, kullanılan her

iki dilden de sürekli olarak yararlanılması iki dilli birey olarak tanımlanmak için yeterlidir (Aytan ve Diğerleri, 2018). Çocuğun iki dilli olması, maruz kaldığı her iki dili de aktif bir şekilde kullanabilmesi ve kendini her iki dilde de ifade edebilmesi demektir (Özpolat ve Sağlam, 2020).

Bir dilde yetkin olma durumu alıcı ve ifade edici dil becerilerin aktif kullanılabilmesi ile ölçülür (Karatay, 2011). Hamarat ve Ergin (2020)'e göre; dil, öğrenmenin başlıca yollarından biridir. Bu nedenle, çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri, gelecekteki akademik başarılarının önemli bir yordayıcısıdır. Etkili bir şekilde dinleyip konuşabilen bir çocuk, sadece başkalarıyla olan sosyal ilişkilerinde başarılı olmakla kalmaz, aynı zamanda okuma ve yazma gibi akademik becerilerde de başarılı olur. Öte yandan yaşlarının gerektirdiği dil becerilerini geliştiremeyen çocuklar ise sosyal çatışma, okuma güçlüğü ile karşı karşıya kalmakta ve okulda çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Bekir ve Temel (2006)'ya göre; başka bir ülkede yaşayan göçmen çocuklar; ana dillerini etkin kullanamadan okul öncesine eğitime başlayan ya da okula başlama yaşındayken ikinci dille karşılaşan çocuklardır. Aynı zamanda bu çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarında sık sık ana dillerinin bastırılması olayı ile de karşılaşır. Ebeveynler ve eğitimciler, bilhassa okula başlamadan önceki süreçte baskı altına girmekte ve ana dilin ne kadar önemli olduğunu anlamakta zorlanmaktadırlar. Ebeveynler çocuklarının başarısızlık yaşamamasından çekinerek, çocukları kurdukları iletişimde ile yaşadıkları ülkeye ait yerli dili kullanmakta ve bunu yabancı dili kullanmalarını gerektirmeyen çevrelere de yansıtmaktadırlar. İyi bir ana dil temelini olmasının ikinci dili öğrenmeyi daha kolay hale getireceği gözden kaçırılmaktadır.

Alan yazında yer alan birçok araştırmada (Cummins ve Swift, 1982 : 34-42 ; Stöling, 1980: 22; Oksaar, 1980: 43-52) ana dili etkin bir şekilde kullanabilmenin ikinci dilin gelişimini ve iki dilli olma durumunu daha kolay hale getirdiğinden bahsedilmektedir (Akt; Bekir ve Temel, 2006). Öte yandan ana dilde sahip olunan sınırlı dil becerileri, ikinci dilde de sınırlı becerilere neden olacaktır.. Göçmen çocukların dilsel ve bilişsel becerileri ana dillerinde yeterince gelişmiş ise, bu yeterlilik çocukların ikinci dil becerilerini de etkileyecektir (Akoğlu ve Yağmur, 2016).

Yazıcı ve Temel (2012), yaptıkları araştırma sonucunda 5-6 yaşlarındaki iki dilli olan çocukların dil puanlarının, tek dilli olan yaşlıları ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu sonucuna ulaşmış ve ana dili ile okul dili birbirinden farklı olan çocukların dil değerlendirmelerinin, çocuğun konuştuğu her bir dilde düzenli aralıklarla yapılması ve

her bir dilde yeterlilik seviyelerinin belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Elde edilen belirlemeler sonucunda çocukların dil desteğine ihtiyaç duydukları dil saptanarak, desteğe ihtiyaç duyulan dili destekleyici aktivitelerin yapılması ve yapılan aktivitelerde çocukların sağlıklı dil edinimi kazanabilmeleri için öncelikle ana dilindeki kavramsal kısıtlılığın tespit edilmesi ve belirlenen yetersizlik doğrultusunda ana dili kaynak alınarak oluşturulan erken çocukluk eğitim programları vasıtasıyla ikinci dilin gelişim sürecine de destek verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Akoğlu ve Yağmur (2016), Hollanda’da yaşayan 6 yaşındaki okul öncesi dönemde bulunan çocuklar ile yaptıkları araştırmada; iki dilli çocukların Türkçe dil gelişiminin tek dilli akranlarından geride olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Hamarat ve Ergin (2020), yaptıkları araştırmada iki dilli olan çocuklar ile tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil seviyelerini karşılaştırmış ve tek dilli çocukların dil puanlarının iki dilli çocukların dil puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bekir ve Temel (2006), Almanya’da 5-6 yaş grubu Türk çocuklarına verilen dil desteğinin dil gelişim seviyesine etki edip etmediğini incelemek üzere yaptıkları araştırma sonucunda; çocuklara verilen dil desteğinin çocukların dil gelişim seviyelerine olumlu yönde etki ettiği bulgusuna ulaşmıştır.

Eğitimin asıl amacı bireyi toplumsal hayata hazır hale getirmektir. Son yüzyılda ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin hayatın birçok alanında etken olması ile birlikte eğitim alanında da teknolojinin etkilerinin görülmesinin önüne geçilemez olduğu söylenebilir. Bireyin ihtiyaç duyabileceği bilgi, beceri, değer ve tutumların toplumlara ve yıllara göre farklılık gösterebilmesi ile beraber genel olarak 21. yüzyılda bireylerin teknolojik değişiklik ve gelişmelere uyum sağlayabilme, bilgiye doğru kaynaklardan ulaşabilme ve teknolojinin üretim basamağında yer alabilme gibi becerilere ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bu doğrultuda dijital bir dünyaya doğan bireylerin eğitim ortamları ve yaşantılarının da bireylerin güncel ihtiyaçlarına paralel olarak geliştirilmesi, zenginleştirilmesi önemlidir (Öner, 2020). Konca (2014), okul öncesi dönem çocukları ile yaptığı araştırma sonucunda; çocukların teknolojik açıdan zengin bir çevrede bulunduklarını, günlük olarak ortalama neredeyse iki saat televizyon izledikleri ve ortalama 28 dakika kadar bilgisayar kullandıklarını ve bununla beraber teknolojinin bilgi ve iletişim kısmına yönelik birçok farklı yetiye sahip oldukları belirlemiştir.

Altun (2019), okul öncesi dönemde bulunan çocukların sözcük kazanımları ile teknolojik aletleri kullanımları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmanın sonucunda; çocukların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım sürelerine göre dil

sözcük bilgisi seviyelerinin anlamlı oranda farklılık göstermediği ancak bilgi ve iletişim teknolojileri aktivite çeşitlerine göre ifade edici dil becerileri alanında sözcük bilgilerinin farklılık gösterdiği, dijital platformlarda zamanını çoğunlukla oyun oynayarak değerlendiren çocukların ifade edici dil sözcük bilgileri en düşük iken müzik/şarkı dinleyerek değerlendiren çocukların ise en yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1.1. Problem

Kimlik algısı sorunlarına bir sebep oluşturduğu düşünülen ana dili eğitimi konusunda yetersizlik meselesi yurtdışında yaşayan Türk kökenli bireylerin yaşadıkları sorunlar arasında en önemlilerinden biri olarak görülmektedir. Sakarya Üniversitesi tarafından 2013 ve 2015 yıllarında yapılan Avrupalı Türkler Ana Dili Eğitimi Çalıştayları'nda; yurt dışında yaşayan Türk kökenli çocuklara Türkçe öğretimi konusunda ders araç gereci hazırlayacak uzmanların yetersiz olduğu ve Belçika'da Türkçe öğretimi ve sorunlarına ilişkin öğretmenlerin eğitim ortamlarının düzensizliği ve süreksizliği, velilerin ana dili eğitimi konusunda yeterli bilince sahip olmadığı görüşü, materyal eksikliği yönünde durum saptaması yapılmıştır (Aytan ve Diğerleri, 2018).

İkidillilik kavramı birçok farklı disiplinden araştırmacıların dikkatini çekmiş, araştırmacılar tarafından iki dilliliğin farklı boyutları ele alınmıştır. Teknolojik gelişmelerinde de etkisi ile hızla değişen dünyamızın bir sonucu olarak dijital bir dünyaya gözlerini açan günümüz okul öncesi dönem çocuklarının teknolojik araçları kullanım süreleri de dikkate alındığında eğitim ortamları ve yaşantılarının da bireyin ihtiyaçlarına paralel olarak teknolojik araçlar ile zenginleştirilmesi, geliştirilmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir. Yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemdeki iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı dil ve ifade edici dil becerilerinin gelişiminde dijital ortama uyarlanmış etkinliklerin nasıl bir etki oluşturduğu merak edilmektedir.

Alanyazında iki dillilik üzerine yapılan araştırmalarda belirtilen iki dilli çocukların karşılaştıkları dil problemlerine teknolojik araçlar kullanılarak çözüm yolları üretilebileceği, çocukların dil gelişimlerinin desteklenebileceği, yurtdışında yaşayan çocuklara Türkçe öğretiminde görev alan öğretmenlerin eğitim ortamı ve materyal eksikliği konularında yaşadıkları sorunlara dijital materyaller oluşturarak çözüm oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Erken çocukluk döneminde bulunan iki dilli çocukların dil gelişimleri ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak; iki dilli çocukların dil gelişimlerinin incelenmesi ve geliştirilmesi sürecini eğitimde teknolojinin kullanımı ve ebeveynlerin de çocukların eğitim sürecine dahil edilmesi ve anadili eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi yönünden ele alan daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı uygun yöntem ve teknikler kullanılarak yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemde bulunan ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil beceri düzeylerini tespit etmek ve MEB Okul Öncesi Programı dil gelişimi kazanım ve göstergeleri çerçevesinde, uzman görüşü alınarak oluşturulan dijital etkinliklerin çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil beceri düzeylerini nasıl etkilediğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

1. Yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesi ana dillerinde mevcut dil gelişimleri ne düzeydedir?
2. Yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler etkinlikler sonrası ana dillerinde dil gelişimleri ne düzeydedir?
3. Yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimi düzeyleri anne babanın eğitim düzeyi yönüyle farklılık göstermekte midir?
4. Yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimi düzeyleri cinsiyet faktörüne göre farklılık göstermekte midir?
5. Yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesi dil gelişimi düzeyleri, dijital etkinlikler sonrası dil gelişimi düzeyleri ile farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem bireyin hayatındaki kritik dönemlerden biri olmakla birlikte çocuğun bütün gelişim alanlarında hızlı ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa sunulabilecek programların kalitesi ile çocuğun hayatındaki ilerlemeler yakından ilişkilidir (Aral & Kadan, 2021). Okul öncesi dönem çocukları için, çocukların gelişimlerini ve öğrenmelerini destekleyebilecek nitelikte projelerin üretilmesi önem taşır (İnan, 2020).

Bu araştırmanın, yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemde bulunan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil becerileri üzerine dijital etkinliklerin etkisinin belirlenmesi ve yapılan derinlemesine inceleme sonucunda bu çocukların içinde bulunduğu mevcut durumu ortaya çıkarması ile çocukların karşılaştıkları dil problemlerinin çözüme kavuşturulması konusunda yetkililere fikir sağlayabilmesi açısından, yapılan bu çalışmanın birçok açıdan önem arz ettiği düşünülmektedir.

Okul öncesi dönemin dil gelişiminde kritik dönem olduğu göz önüne alındığında; bu dönemde yurtdışında yaşayan çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerilerini geliştirebilecek dijital etkinliklerin bulunmasının çocuğun sağlıklı dil edinim sürecine ve çocukların gelecek yaşantılarında hem sosyal ilişkilerinde hem de akademik alanda katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Öte yandan hazırlanan dijital etkinlikler MEB Okul Öncesi Programı dil gelişimi alanı kazanım ve göstergelerine uygun planlanmıştır. Böylece ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların Türkçe dilini yalnızca günlük kullanım amaçlı olmaktan çıkarması ve çocukların okul ortamında diğer dilde öğrendikleri akademik kavramları ana dillerinde de duymalarına olanak sağlaması açısından bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Son olarak çocukların dil gelişimlerini desteklemeye yönelik planlanmış olan dijital etkinliklerin, yurtdışında yaşayan çocuklara Türkçe öğretiminde görev alan öğretmenlerin eğitim ortamı ve materyal eksikliği konularında yaşadıkları sorunlara bir çözüm oluşturabilmesi ve okul öncesi kurumlarda uzaktan eğitim durumlarında okul öncesi eğitimin verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve dijital ortamda aktif olarak kullanılabilen etkinliklerin alana katkı sunması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada çocukların bulundukları bölgenin çevresel koşullarından benzer şekilde etkilendikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde ifade edilmektedir;

1. Bu araştırma, Belçika ülkesi Flaman Bölgesi Gent şehrinde yaşayan, okul öncesi dönemde bulunan, ana dili Türkçe olan 18 iki dilli çocuk ile sınırlıdır.
2. Araştırma tek grup ile sınırlıdır.
3. Araştırma yurtdışında yaşayan ana dili Türkçe olan çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin yalnızca Türkçe dilinde test edilmesi ile sınırlıdır.
4. Araştırma verileri TEDİL ölçeğinden elde edilen bilgiler ile sınırlıdır.
5. Bu çalışma, Türkçe dilinde hazırlanan dil gelişimini desteklemeye yönelik sekiz dijital etkinlik ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Dil: İnsanların birbirleri ile düşünce, arzu ve duygularını paylaşmak amaçlı yaptıkları anlaşma olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022).

Ana Dil: İçinde birden fazla dili barındırabilen kaynak dil ya da bazı dillerin türediği eski, köklü ölü bir dil olarak tanımlanabilir (Oruç, 2016).

Ana Dili: Bireyin ailesinden, annesinden, içinde bulunduğu sosyal çevresinden doğal yollarla ilk edindiği, dil becerileri yönü ile en iyi kullandığı ve hakim olduğu dil olarak tanımlanabilir (Oruç, 2016).

Alıcı Dil Becerileri: Bireyin çevreden duyduğu sesleri ve okuduklarını, dili anlama ve karşılaştırma becerisi olarak ifade edilmekte olup daha çok dili anlama, kavrama kısmı ile ilgilidir (Kocabıyık, 2015).

İfade Edici Dil Becerileri: Bireyin düşüncelerini dil bilgisi kurallarını takip ederek kelimeler ve cümleler ile sözel olarak açığa çıkarma işidir (Kocabıyık, 2015).

İki Dillilik: İki dillilik en genel anlamıyla çift dilli olma, iki dilde de yetkin olma, iki farklı dil yeteneğine sahip olmaktır. İki dillilik tanımı üzerinde anlaşma sağlanmış ortak bir görüş bulunmamaktadır ve buna sebep olarak ise iki dilli olma durumunun bir çok

boyuta sahip olması ve ve içerisinde kompleks durumlarında yer alıyor olmasıdır (Bican, 2018).



BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil Nedir?

İnsanların birbirleri ile iletişim kurmasını sağlayan dil oldukça geniş bir kavramdır ve dilin tanımı hakkında alan yazında birçok farklı açıklama bulunmaktadır. TDK Genel Türkçe Sözlük'te dil, insanların birbirleri ile düşünce, arzu ve duygularını paylaşmak amaçlı yaptıkları anlaşma olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

Daha kapsamlı bir tanım olarak, dil, iletişim kurmak amaçlı birçok çeşit sembolün kullanıldığı bir sistem şeklinde tanımlanmaktadır ve insanlar arasında bilginin, nesnelerin maddi versiyonları yerine nesneleri temsil eden semboller ile aktarıldığını belirtilmektedir. Buna ek olarak, şayet dil gibi vasıta olmasaydı soyut düşüncenin, düzenleme becerilerinin, sosyal örgüt oluşturabilmenin ve kültürler arası aktarımın sınırlı oranda gerçekleşebileceğini savunmuştur. (Turan 2005; Topbaş 2007; Akt. Ağca, 2012).

Dil, insanların yaşadıkları toplum içerisinde anlaşılacak ve iletişim kurmak amacına hizmet eden kurallı ve sistemli işlevsel bir araçtır. İnsanlar arasında bilgi, düşünce ve isteklerin aktarılması, düşüncelerin düzenlenmesi ve duyguların ifade edilebilmesine olanak sağlayan, bireylerin sosyal yaşamdaki yerini belirleyebilen, insanlar için elzem değerlerden biri olan ve kültürel özelliklerin nesiller boyu aktarılıp yaşatılmasını sağlayan öge dildir (Temel & Diğerleri, 2014).

Dil, bireylerin birbirleri ile iletişimde bulunmak amaçlı bir varlıktır ve özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

Dil bir şifredir.

Dil bir uzlaşım, anlaşmadır.

Dil düşüncelerin bir sembolü, işaretidir.

Dil bir düzenek, bir sistemdir.

Dil iletişim, haberleşme amaçlı kullanılmaktadır (Topbaş, 2003: 8; akt. Can, 2009).

2.1.1. Alıcı Dil (Reseptif Dil) ve İfade Edici Dil (Ekspresif Dil)

Sözel uyarıcıların duyma-algılama süreçleri vasıtası ile kavranması ve idrak edilmesi alıcı dil, motor-sinirsel fonksiyonlar ile zihinde yer alan fikirlerin sözel ifadeye dönüştürülmesi ise ifade edici dil şeklinde açıklanabilir (Miller ve ark. 1980, Behrman ve Vaughan 1987, Smolak 1982 ; akt. Esen, 2020).

Başka bir ifade ile alıcı dil becerileri çocuğun duyduğu dili anlama ve mukayese etme becerisi olarak tanımlanırken, ifade edici dil becerileri fikirleri dil bilgisi normlarına uygun şekilde sözcüklere ve cümlelere dönüştürme olarak tanımlanabilir. Şöyle ki alıcı dil becerileri genel olarak dili anlama, idrak etme ile ilgili iken ifade edici dil becerileri dilin sözel ifadesi kısmı ilgilidir (Kocabıyık, 2015).

Dil becerilerinin gelişimi sürecinde çocuklar yetişkinleri model alma, taklit etme eğilimi içerisindedirler. Bu sebeple çocuğun yakın çevresinde bulunan yetişkinlerin, özellikle ebeveynlerin dili etkili kullanabilmeleri önem arz etmektedir. Çocukları ile kurdukları iletişim sırasında kullandıkları kelimeleri doğru telaffuz eden, çocukların bilmediği kelimeleri uygun biçimde açıklayan, kısa cevaplar yerine açıklamalara dayanan etkileşimlerde bulunan ebeveynler çocuklarının dil gelişimlerine pozitif yönde etkide bulunacaklardır. Bu bağlamda çocuğun hatalı ya da eksik söylediği kelimelerin doğru telaffuzu ile tekrarlanması, çocuklara dinlemeleri için zaman vermesi önemlidir (Muslugüme, 2016).

2.1.2. Dil Gelişiminin Önemi

Dil gelişimi okul öncesi dönemde oldukça yoğun ve seri bir ilerleyiş gösterir. Bu sürecin desteklenmesi ile bireyde sosyal ve zihinsel gelişme süreçlerinde olumlu etkiler gözlenir (Bağcı Ayrancı, 2018). Dili kullanma becerisi okul hayatında kazanılan öğrenmelerin özünü oluşturmakta ve yüksek oranda 2-10 yaşları arasında edinilmektedir. Aile içinde maruz kalınan dil, bireyin bilişsel gelişimi ve okul hayatındaki yaşantısını etkilemektedir. Dil kullanımı açısından kısıtlı ve zengin ortamlarda büyüyen bireyler arasında okul hayatında önemli başarı farkları gözlemlenmektedir. Dildeki sınırlılıklar düşünme süreçlerini de aşağıya çekmektedir. Nitelikli kelime kaynağı bulunmayan bireylerin okul başarıları da elbette farklı olacaktır. Nitelikli dil kullanımına sahip bireylerin duygusal ve sosyal gelişimleri de bu durumdan olumlu etkilenecektir. Bireyin, çevresindekilerle pozitif ve etkin bağlantılar kurması, özünde var olan potansiyelini keşfetmesi ve ortaya çıkarması, düşüncelerini ifade edebilmesi, bir şey üretmeye ortaya

çıkarmaya yönelik yatkınlığının gelişmesi için dili etkili, verimli kullanabilme becerisinin iyileştirilip geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Senemoğlu, 1989).

2.1.3. Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi

Bireyin yaşamının 0-6 yaş aralığını kapsayan ve bireyin nitelikli ve hızlı bir şekilde gelişim gösterdiği dönem okul öncesi dönem olarak tanımlanmaktadır. Okul öncesi dönem, bireyin gelişimsel birçok deneyimi ve beceriyi edindiği dönemdir. Bireyler, çevreleri ile sosyal ilişki kurabilmelerini ve öğrenme deneyimleri edinmelerini sağlayan bilişsel, bedensel, sosyal duygusal beceriler ve dil becerileri ile dünyaya gelirler. Hayatın erken yıllarından başlayarak bu becerilerin desteklenmesi ile birey bu becerileri kalıcı davranışlara çevirebilir. Bireyin çevresi ile etkileşimi dünyaya gelir gelmez hızlı bir şekilde başlar ve birey çevreye uyum sağlama, etrafındaki diğer kişiler ile iletişim kurma, problem çözme çabası içine girer (Ağca, 2012). Okul öncesi dönemde bireyler dünyaya ve içinde yaşadıkları çevreye karşı merak içerisindedirler ve bu meraklarını gidermek amaçlı çevresi ile birçok fiziksel ve sosyal etkileşime girdikleri davranışlar sergilerler. Hayatın erken yıllarında edinilen deneyimler, bireyin hayatının daha sonraki yıllarında sergilediği davranışları etkileyecektir (Karaoğlu & Ünüvar, 2017). Günümüzde dil edinimi ve gelişimi alanında çalışan uzmanlar, hayatın ilk 10 yılının, bilhassa okul öncesi dönemi kapsayan yaşların dil gelişiminde kritik dönem olarak değerlendirmektedirler. Öte yandan dilin bireyin öğrenme sürecinde mühim bir faktör olduğu bilinmektedir. Bu sebeplerden yola çıkarak okul öncesi dönemde bireyin dil gelişimi dikkate alınmalı ve bireye dil gelişim süreçlerine yardımcı olabilecek öğretme-öğrenme ortamları sunulmalıdır. Bireyin hayatın ileriki yıllarında edineceği öğrenmeler, erken yaşlarda edinilen deneyimlerin niteliğinden oldukça etkilenmektedir (Senemoğlu, 1989).

2.2. Dil Edinim Kuramları

Bireylerin dil gibi kompleks bir mekanizmayı herhangi bir eğitime maruz kalmaksızın kısa zaman içerisinde öğrenebilmesinin sebebini açıklamaya çalışmak dil kuramlarının başlıca amacıdır (Haznedar, 2021).

2.2.1. Davranışçı Kuram

Davranışçı kuram, bireyin dil yetisini uyaran-tepki bağlantısı ya da davranış-pekiştireç işleyişi ile çevreden edinilen düzenli bir şekilde birbirini takip eden davranışlar düzeni olarak açıklamaktadır (Haznedar, 2021). Bireyin çevresinden algıladığı birçok ses uyaranı zaman içerisinde kategorize edilip, şekillendirilir ve birey tarafından benzer durumlarda benzer reaksiyonlar oluşturulur. Çevredeki kişilerin birey ile ilişkisinde vermiş olduğu tepkiler zaman içerisinde birey tarafından dile çevrilir. Bu süreç içerisinde bireye verilen ödül ve ceza gibi pekiştireçler sonucunda konuşma şekillenir. Pekiktireçlere ek olarak, duyulan seslerin taklit edilmesi de dilin edinilmesinde oldukça majör etki göstermektedir (Dağabakan & Dağabakan, 2007). Öte yandan, davranışçı yaklaşım dilin kazanılmasını tamamen edilgen bir süreç olarak değerlendirmektedir. Diğer bir deyiş ile dil edinim sürecinde çevrenin rolü bireyin etkin olmasından daha ön planda tutulmaktadır (Haznedar, 2021).

2.2.2 Psikolinguistik Kuram / Doğuşancı Kuram

Chomsky, dil bilgisi kurallarının bilişsel alanda gelişim göstermiş bir birey tarafından keşfedilip, anlaşılacak için oldukça komplike bir sistem olduğunu öne sürmektedir. İnsanlar dilde daha önce duymadıkları ya da ifade etmedikleri şeyleri kolaylıkla üretme ve anlama becerisine sahiptir. Chomsky bu beceriyi '*Evrensel Dil Bilgisi*' olarak isimlendirmiş ve bireylerin dil edinmeye programlanmış şekilde dünyaya geldiklerini savunmuştur. Aynı zamanda birey doğuştan dil öğrenme kapasitesine sahip şekilde var olmaktadır. Bu kapasite bireyin dil becerisinin temelini oluşturan bir yapıdır. Evrensel Dilbilgisi bütün dillerde yer alan ortak öğeler ve her bir dilde farklılık gösterebildiği gibi nitelikleri de değişiklik gösterebilen değişkenler içermek olmak üzere iki bileşenden oluşur. Kısaca psikolinguistik kuram çerçevesinde, normal gelişim gösteren bir birey tüm dilleri öğrenebilme kapasitesine sahiptir (Chomsky, 1965, 1968, 1981, 1986; akt. Haznedar, 2021; Temel & Diğerleri, 2014).

2.2.3. Bilişsel Öğrenme Kuramı

Piaget'in ortaya koyduğu bilişsel kuramda, bireyde düşünce ve dil gelişiminin aşamalardan geçerek oluştuğunu ve bilişsel gelişimin dil gelişimine göre öncelikli sırada yer aldığını savunmuştur. Dil gelişimi bilişsel becerilerdeki değişim ile bağlantılıdır (Dağabakan & Dağabakan, 2007). Bilişsel öğrenme kuramında bilişsel gelişim ve dil

becerileri arasındaki korelasyon ele alınmaktadır. Piaget, dil ile düşüncenin oldukça güçlü bir bağlantıya sahip olduğunu ve dil edinim sürecinde bilişsel gelişimin majör etmen olduğunu savunmaktadır (Temel & Diğerleri, 2014).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Vygotsky toplumda bireylerin birbiri ile etkileşimi sonucu dil ediniminin gerçekleştiğini savunmaktadır. Dil gelişimi ile bilişsel gelişimi birbirlerinden bağımsız süreçler olarak değerlendirmekte, bu iki alandaki gelişimin hayatın ilk dönemlerinde birbirlerinden etkilendikleri ve ayrıştıkları zamanların olduğundan, 2 yaş civarı ise birleştiklerinden bahsetmektedir (Temel & Diğerleri, 2014). Bilişsel süreçler dil için bir dayanak oluşturur ancak bilişsel becerilerin şekillenmesi için içinde yaşanılan kültür ve çevre önem arz eder. Dil gelişimi, biyolojik ve sosyal süreçleri birlikte içine alan bir gelişim sürecidir. Diğer bir deyiş ile birey, biyolojik olarak dil kazanımı için elverişli bir şekilde dünyaya gelir ve çevre ile kurulan sosyal etkileşimler sonucu dili edinir. Vygotsky bireyin kültürel ve sosyal çevrede dili özümlediğini savunur. Sosyal öğrenme kuramına göre birey içerisinde yaşadığı sosyal çevrede bulunan kişileri örnek alır ve imite eder. Sosyal çevrede bulunan kişiler bireye model oluşturdukları için bireyin dil gelişimi sürecinde önemli bir yer tutarlar (Demirel, 2016).

2.3. Okul Öncesi Dönemde Dil Edinimi

Dil edinimi süreci tümüyle biyolojik temellere dayalı bir donanım şeklinde ifade etmek mümkün değildir. Dil hem donanımı hem de edinimi kapsayan bir alan olup, belli aşamalar ya da zaman içerisinde elde edilen bir kurallar sistemidir. Çocuklar dili biyolojik sebepler ile halihazırda sahip oldukları dil edinme yetisi, çevre ile kurulan iletişim, zihinsel süreçler, taklit, model alma gibi becerileri bir araya getirerek dili edinirler (Temel & Diğerleri, 2014).

2.3.1. MEB Okul Öncesi Eğitimi Programında Yer Verilen Dil Gelişimi Kazanımları ve Göstergeleri

MEB Okul Öncesi Eğitimi Programı'nda dil gelişimi alanı ile 12 kazanıma ve bu kazanımlara ilişkin toplam 52 adet göstergeye yer verilmektedir. Tablo 1' de bu kazanım ve göstergeler sunulmuştur (MEB, 2013).

Tablo 1.

MEB Okul Öncesi Eğitimi Programı Dil Gelişimi Alanı Kazanım ve Göstergeleri

Kazanımlar	Göstergeler
Sesleri ayırt eder.	Sesin geldiği yönü söyler. Sesin kaynağının ne olduğunu söyler. Sesin özelliğini söyler. Sesler arasındaki benzerlik ve farklılıkları söyler. Verilen sese benzer sesler çıkarır
Sesini uygun kullanır.	Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır. Konuşurken/ şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.
Söz dizimi kurallarına göre cümle kurar.	Düz cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve birleşik cümle kurar. Cümlelerinde ögeleri doğru kullanır.
Konuşurken dilbilgisi yapılarını kullanır.	Cümle kurarken isim, fiil, sıfat, bağlaç, çoğul ifadeler, zarf, zamir, edat, isim durumları ve olumsuzluk yapılarını kullanır.
Dili iletişim amacıyla kullanır.	Konuşma sırasında göz teması kurar. Jest ve mimikleri anlar. Konuşurken jest ve mimiklerini kullanır. Konuşmayı başlatır. Konuşmayı sürdürür. Konuşmayı sonlandırır. Konuşmalarında nezaket sözcükleri kullanır. Sohbete katılır. Konuşmak için sırasını bekler. Duygu, düşünce ve hayallerini söyler. Duygu ve düşüncelerinin nedenlerini söyler.
Sözcük dağarcığını geliştirir.	Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder ve sözcüklerin anlamlarını sorar. Sözcükleri hatırlar ve sözcüklerin anlamını söyler. Yeni öğrendiği sözcükleri anlamlarına uygun olarak kullanır. Zıt anlamlı, eş anlamlı ve eş sesli sözcükleri kullanır.
Dinlediklerinin/izlediklerinin anlamını kavrar.	Sözel yönergeleri yerine getirir. Dinlediklerini/izlediklerini açıklar. Dinledikleri/izledikleri hakkında yorum yapar.
Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder.	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/izlediklerini başkalarına anlatır. Dinlediklerini/izlediklerini resim, müzik, drama, şiir, öykü gibi çeşitli yollarla sergiler.

Ses bilgisi farkındalığı gösterir.	Sözcüklerin başlangıç seslerini söyler. Sözcüklerin sonunda yer alan sesleri söyler. Aynı sesle başlayan sözcükler üretir. Aynı sesle biten sözcükler üretir. Şiir, öykü ve tekerlemedeki uyağı söyler. Söylenen sözcükle uyaklı başka sözcük söyler.
Görsel materyalleri okur.	Görsel materyalleri inceler. Görsel materyalleri açıklar. Görsel materyallerle ilgili sorular sorar. Görsel materyallerle ilgili sorulara cevap verir. Görsel materyalleri kullanarak olay, öykü gibi kompozisyonlar oluşturur.
Okuma farkındalığı gösterir.	Çevresinde bulunan yazılı materyaller hakkında konuşur. Yetişkinden kendisine kitap okumasını ister. Okumayı taklit eder. Okumanın günlük yaşamdaki önemini açıklar.
Yazı farkındalığı gösterir.	Çevresindeki yazıları gösterir. Yazılı materyallerde noktalama işaretlerini gösterir. Yazının yönünü gösterir. Duygu ve düşüncelerini bir yetişkine yazdırır. Yazının günlük yaşamdaki önemini açıklar.

2.4. İki Dillilik Nedir?

En genel hali ile iki dillilik ya da çok dillilik bireyin günlük hayatında birden daha çok sayıda dili kullanabilmesi şeklinde açıklanabilir. İki dillilik (bilingualism) en genel anlamıyla çift dilli olma, iki dilde de yetkin olma, iki farklı dil yeteneğine sahip olmaktır. İki dillilik tanımı üzerinde anlaşma sağlanmış ortak bir görüş bulunmamaktadır ve buna sebep olarak ise iki dilli olma durumunun bir çok boyuta sahip olması ve içerisinde kompleks durumlarında yer alıyor olmasıdır (Bican, 2018).

Kişinin birden fazla dili bilmesi ve kullanması dilbilim, eğitim, psikoloji, sosyoloji gibi farklı alanları da kapsayan kompleks bir olgudur. Birden fazla dil kullanabilme becerisine sahip bireyler bu dilleri günlük hayatta farklı bağlamlarda amaca uygun kullanabilen kişilerdir. İki veya çok dilli bireylerin dil becerileri; zaman, yer, iletişim kurulan kişi, çalışma ve yaşam koşulları gibi değişkenlerden etkilenen dinamik bir yapıya sahiptir. İki ya da çok dilli bireyler, içinde bulundukları duruma uygun olarak bildikleri dilleri seçip kullanabilmektedirler. (Haznedar, 2021, syf 4). İki dili aktif bir şekilde kullanan kişiye iki dilli, iki dili de alternatif bir biçimde kullanma şekline iki dillilik denir. İki dillilik kavramı, yalnızca iki farklı dilin kullanıldığı durumları değil aynı

zamanda birden daha çok dilin kullanıldığı durumları da kapsamaktadır (Beardsmore, 1982, s. 3; akt. Bican, 2018; Weinrich 1968; akt. Biçer & Alan, 2018).

Dünya çapında yaygın olarak görülmesine rağmen, dilbilimsel, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yönleri ile birlikte ele alındığında, pek çok bileşenin aynı anda incelenmesini gerektiren bir durum olduğundan, iki dillilik ve çok dillilik sistemlerini tanımlamak zordur. Bunun için tek bir iki dillilik veya çok dillilikten bahsetmek olası değildir. (Haznedar, 2021, syf 5). İki dillilik bireylerin kullandıkları her iki dildeki yeterlilik düzeyi, dilsel kodların ve dilde yer alan anlam birimlerinin düzenlenmesi, dillerin birbirlerini etkileme durumları, anadilde okuryazarlık durumu, kişilerin kültürel aidiyet durumları, dillerin edinim yaşı gibi farklı şekillerde kategorize edilmektedir (Bölükbaş-Kaya & Diğerleri 2019).

2.4.1. Dili Edinim Yaşına Dayanan İki Dillilik Türleri

İki dillilik, bireyin dilleri kazandığı yaşa göre; erken/geç iki dillilik ve eş zamanlı (simultaneous bilingualism)/ sıralı (sequential bilingualism) iki dillilik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Her iki dili de yetişkinlikten önce edinen kişiler erken iki dilliler, ikinci dili yetişkinlikten sonra öğrenen kişiler geç iki dilliler olarak adlandırılırlar (Bican, 2018).

Her çocuk birbirinden farklı özellikler taşıyan bir ortamda dünyaya gelir. Düzenli olarak her iki dilin kullanıldığı bir ortamda yetişen çocukların aslında iki ana dili bulunmaktadır. Doğumdan başlayarak iki farklı dil ile aynı zaman diliminde karşı karşıya kalan çocuklar eş zamanlı iki dilli çocuklardır (Haznedar, 2021, syf 27). Karma evliliklerden doğan yani anneleri ile babaları farklı ana dillere sahip çocuklar ya da azınlık çocukları çoğunlukla eş zamanlı iki dilli çocuklardır (Yılmaz, 2014).

Birinci dilin ediniminde belli bir seviyeye ulaşılan üçüncü yaştan sonra ikinci dil edinilmeye başlanırsa ardışık (sequential bilingualism) iki dillilikten söz edilir. Farklı nedenlerden dolayı üç yaşından sonra ana dillerinden farklı bir dilin konuşulduğu bir ülkeye yerleşen çocuklar bu duruma birer örnektir. (Tulu, 2009). Eş zamanlı olarak kazanılan iki dile de doğal akışta maruz kalınarak edinilirken, ardışık iki dillilikte ikinci dil doğal akışta edinilebileceği gibi, okul ortamında formal olarak da kazanılabilmektedir. Bunun yanı sıra Baker ve Jones (1998:36; akt. Bölükbaş-Kaya & Diğerleri, 2019). Her ailenin ve toplumun içinde bulunduğu durum farklı olabileceğinden eş zamanlı ya da ardışık iki dillilik şeklinde bir ayırma bulunmanın realistik olmadığını öne sürmektedir. Ev ortamında iki dil ile karşı karşıya kalan çocukların, bu dillere maruz kalma süreleri

eşit olmayabilir. Evde konuşulan dil çocuğun içinde yaşadığı toplulukta hakim olan dil olabileceği gibi, çocuğun ebeveynlerinden biri ile geçirdiği zaman dilimi daha fazla olabilir. Buna ek olarak çocuk evde yalnızca bir dile maruz kalıyor olsa bile, ikinci bir dili arkadaş, komşu, televizyon gibi farklı kaynaklardan da edinebilir.

Belli bir yaşa kadar yalnızca anadile maruz kalıp, 4-5 yaşından sonra ikinci bir dil öğrenmeye başlayan çocukların dil gelişimi başlıca dört aşamadan oluşur;

1. Birinci evre çocuğun kalıplaşmış belirli ifadeler haricinde çoğunlukla sessiz kaldığı, yeni dilde cümleler oluşturamadığı ve dili konuşamadığı bir evredir. Bu evre sessiz dönem olarak nitelendirilir ve yeni bir dil ile tanışan çocuklarda aylarca sürebilecek uzun bir dönemi kapsayabilir (Tabors,1997; akt. Haznedar, 2021).
2. İkinci evrede çocuk anadilinin cümle yapısına benzer cümleler oluşturarak ana dilinin özelliklerinden faydalanır.
3. Üçüncü evrede çocuk yeni öğrendiği dilin özelliklerine uygun olarak temel iletişimde kullanılan ifadeleri kullanmaya başlar.
4. Dördüncü evrede ise çocuk gelişmiş ifadeleri kullanmaya başlar (Haznedar, 2021, syf 40).

2.4.2. Dil Beceri Seviyelerine Dayanan İki Dillilik Türleri

Dil beceri seviyelerine dayanan iki dillilik, dengeli, baskın, aktif/işlevsel, pasif/gerileyici iki dillilik, yarı dillilik/kısıtlı iki dillilik şeklinde gruplandırılmaktadır.

Dengeli iki dillilik, bireyin konuştuğu her iki dilde ya da bütün dillerde aynı düzeyde ve yüksek derecede yeterliliğinin olması olarak açıklanabilir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar, dengeli iki dilli olmanın oldukça nadir karşılaşılan bir durum olduğu ve dilin konuşulma şekilleri ile değişim gösterebildiğine işaret etmektedir. Sürekli değişim halinde olan iki dillilik olgusu için, her iki dilde de eşit derecede yetkin olma konusu tartışmalı bir durumdur (Bican, 2018). İki dilli kişiler, konuşabildikleri dilleri farklı bağlamlarda kullandıklarından, çoğunlukla her iki dilde aynı düzeyde yetkinlik göstermezler. İki dilli bir kişi, dili aktif olarak kullandığı bağlama dair daha geniş sözcük hazinesine sahiptir (Bölükbaş-Kaya & Diğerleri, 2019).

Baskın iki dillilik, kişinin konuştuğu iki dilden bir tanesinde daha yeterli olması ve yetkin olarak konuştuğu dili diğer dile oranla daha sıklıkla konuşmayı seçmesi durumu

olarak ifade edilir (Uyar, 2012). Baskın iki dillilik, dilin konuşulduğu bütün alanlarda görülmez. Bunun nedeni iki dilli bireylerin çoğunluğu, konuştukları dilde bağlamla bağlantılı olarak bazı alanlarda daha akıcı ve yeterli olabilirler ve bu bireylerin dili konuşma dereceleri bir dilde diğerine kıyasla daha yüksektir (Bican, 2018).

Aktif/ üretken/ işlevsel iki dillilik, konuşulan her iki dilde de aktif olmak anlamına gelir. *Pasif* ya da diğer adıyla *gerileyici* iki dillilik ise bireyin sahip olduğu dillerden birinde, o dilin kullanılmamasından kaynaklı olarak zamanla dil becerilerinde gerilemesi durumunu ifade eder. İki dilli bazı toplumlarda zaman içerisinde genel olarak kendi ana dilinden toplumda baskın olarak konuşulan dile doğru yönelim halinde bir dilden diğerine geçiş gözlemlenmektedir. Bu toplumlarda genellikle iki dilli bireyler içerisinde ikinci dili yalnızca anlayan ancak konuşmakta zorlanan iki dilli bireyler yer almaktadır (Bican, 2018).

Sınırlı iki dillilik, bireyin konuştuğu her iki dilde de kısıtlı yeterlilik seviyesine sahip olması, düşük düzeyde gelişim göstermesi durumu olarak ifade edilir. Sınırlı iki dilli bireylerin her iki dili de doğal olarak konuşabilecek durumda olmasına rağmen, bu dillerin edinim sürecinin niteliksizliğinden kaynaklı, dil edinimlerini bilişsel olarak tamamlayamamış olmalarına işareteden bir durumdur (Uyar, 2012). Sınırlı iki dillilik, genellikle göçmen ailelerde ve yabancı işçilerin çocuklarında sıklıkla görülen bir durumdur. Dilde bu tür bir yetkin olamama durumu, bireyleri hayatları süresince etkileyecek psikolojik ve toplumsal sorunların sebebi olabilir. (Bican, 2018).

2.4.3. İki Dilli Dil Edinim Bağlamına Dayanan İki Dillilik Türleri

İki dilli dil edinim/öğrenim bağlamını temel alarak iki dillilik, doğal iki dillilik, kültürel iki dillilik ve okul iki dilliliği olarak sınıflandırılmaktadır.

Doğal iki dillilik, bireyin herhangi bir öğretim tekniği kullanılmaksızın dili doğal akış içerisinde edinmesi, ikinci dilin ana dili konuşucuları ile informal olarak günlük iletişim sırasında edinilmesini kapsar. Doğal iki dillilikte birey, ebeveynlerinden her iki dile dair bilgi edinebileceği gibi, ebeveynlerinden sadece ana diline dair, çevresinden ise diğer dile dair bilgi edinebilir (Bican, 2018).

Kültürel iki dillilik, iş, seyahat ve benzeri nedenlerden kaynaklı yetişkinlerin ikinci dili öğrenmesini kapsamaktadır (Skutnabb & ark. 1981; akt. Cengiz, 2006).

Okul iki dilliliği, ikinci dilin eğitim yolu ile formal bir şekilde öğrenilmesini ifade eder. Bu tür iki dillilikte yeni dilde öğrenilen bilgi talep edilmektedir. Sonradan öğrenilen yeni dil, öğrenenler için, öğrenmekten keyif aldıkları veya işlerini yaparken konuştukları ya da o dilin doğal ana dili konuşmacıları ile iletişim halinde olmaktan keyif aldıkları bir durumdur (Cengiz, 2006).

2.4.4. Sosyal Çevreye Dayanan İki Dillilik Türleri

Eklemlerli iki dillilik, ana dilde gerileme olmadan ikinci dilin ilerlemesi, sonradan öğrenilen dile ait yeterliliğin ana dili yetkinliğine aktarılması durumudur. Birinci dilin sosyal değeri yüksek ise ve birey ikinci dili öğrenirken birinci dilin imkanlarından faydalanyor ve birinci dili koruyor ise bu durum eklemeli iki dilliliktir (Bölükbaş- Kaya & Diğerleri, 2019). Bireyin hem iki dilli hem de iki kültürlü olması toplumda birinci dilin kabul ve değer görmesi ve dışlanmaması ile oluşacaktır. Aynı zamanda iki kültür arasındaki etkileşim sayesinde iki dilli bireyin dil ve sosyal becerileri artacaktır.

Eksiltici / farklılaşan iki dillilik; ikinci dilde veya sonradan öğrenilen dilde yetkinlik sağlarken ana dilin kaybolması durumudur. Bireyin ana diline ve kültürüne değer vermemesi ve topluma uyum sağlama konusunda hissedilen baskının da bir sonucu olarak eksiltici/farklılaşan iki dillilik durumu ortaya çıkar. Bu tür durumlarda baskın dil ile verilen eğitim büyük önem taşımamaktadır ve gerileyen, kaybolan dil önemsenmez. Böylelikle ikinci dil ile ana dili zaman içerisinde yer değiştirir (Bican, 2018).

2.4.5. Dilsel Ölçütlere Göre İki Dillilik Türleri

Dilsel ölçütlere göre iki dillilik türleri eklemeli, eşgüdümlü ve bağımlı iki dillilik şeklinde üç başlık altında incelenmektedir.

Eşgüdümlü iki dillilik durumunda; birey bildiği her iki dili de farklı toplumsal ve sosyal bağlamlarda edinmiştir ve böylelikle birbirinden farklı iki ayrı dilsel kodlama sistemi oluşturmuştur.

Eklemlerli iki dillilik durumunda her iki dildeki aynı şeyi ifade etmek amacı ile kullanılan sözcükler yani dilsel kodlar anlam açısından ortak bir kavramsal içerik vardır ancak bu kodlar bellekte ayrı ayrı tutulmaktadır. Bu kodlar iki dil için farklı semboller ile ifade edilir (Tulu, 2009). Birey her iki dili aynı anda, eş zamanlı olarak öğrendiği için, aynı sözcüğün iki farklı yol kullanılarak açıklanabileceğinin bilincindedir.

Bağımlı iki dillilik durumunda ikinci dilin birinci yardımı ile öğrenilmesi durumunu ifade etmektedir. İki dilli birey daha az yetkin olduğu dili kullanırken daha yetkin olduğu dilden kelimeler kullanır ve bu durum kod değiştirme şeklinde ifade edilir. İletişim esnasında iki dilli birey dillerden birini kullanırken bir anda diğer dile geçiş yapabilir. Bu geçişler çoğunlukla kullanılan dilde sözcüğün hatırlanamaması ya da o sözcüğün diğer dilde tam bir karşılığının olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Bölükbaş- Kaya & Diğerleri, 2019).

2.5. İki Dilliliğin Avantajları

Multikültürel bir yapıya sahip olan ve farklı milletlerden birçok insanın bir arada yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri'nde İki Dillilik Bürosu (Bilingual Education Office; akt. Cengiz, 2006) iki dilliliğin avantajlarına şu şekilde değinmektedir;

1. Ekonomiye dair görüş ve satış becerileri geliştirebilme ve küresel ekonomide yetkin hale gelebilme, diğer siyasi sistemler hakkında bilgi sahibi olabilmek iki dilliliğin ekonomik ve ticari faydalarındandır.
2. Değişen ve gelişen sosyal yapıda iletişim becerisi geliştirebilme, kültürel ve dilsel sınırlarını esnetebilme, diğer bireyleri daha iyi anlama, kültürel olguları derinlemesine anlayabilme, aile ve toplum değerlerini anlayabilme ve aile üyeleri ile daha iyi ilişkiler kurabilme, farklı bir sisteme ait değerleri daha net görebilme, başarılı seyahat tecrübeleri edinebilme iki dilliliğin kişisel ve sosyal faydalarındandır.
3. Akademik çalışmaları inceleme fırsatı yakalayabilme, farklı metinlerden ve kaynaklardan bilgiye ulaşabilme, farklı dil yapılarındaki farklılıkları görebilme, anlama ve düşünme süreçlerini geliştirebilme, sorgulama ve mantık süreçleri oluşturma iki dilliliğin akademik faydalarındandır.

2.6. İki Dilliliğin Dezavantajları

İki dilliliğin dezavantajlarının dil sorunları olan çocuklarda daha fazla dil güçlüğü, sözel akıcılığın azalması ve iki dil arasında müdahale ile ilişkili olduğu varsayılabilir. Ardila (2012), iki dilliliğin dezavantajlarını aşağıdaki başlıklar altında birleştirmektedir;

- 1) Konuşma bozukluğuna sahip çocuklar için iki dillilik daha zorlayıcı olabilmektedir. Konuşma bozukluğu olup evlerinde birkaç dil kullanılan çocuklar ile birlikte çalışan araştırmacı Cheuk, Wong & Leung (2005), birkaç farklı dile maruz kalmanın dil bozukluğuna sebep olmasa da dili öğrenme sürecinde konuşma bozukluğu olan çocuklar için daha zor olabileceğini öne sürmektedir.
- 2) İki dilliliğin bireylerde sözel bütünlüğün bozulmasına sebep olabileceği mne sürülmektedir. Buna örnek olarak; sözel bütünlüğü değerlendirmek amacıyla İspanyolca ve İngilizce konuşan iki dillilerle yalnızca İngilizce konuşan tek dillilere farklı görevler veren Gollan, Montoya & Werner (2002), iki dillilerin bireylerin performanslarının, kullanacağı dili seçmek ve bir sözcüğün hangi dile ait olduğuna karar vermek için fazladan zamana ihtiyaç duyduklarından daha düşük olduğunu tespit etmiştir.
- 3) İki dilliliğin olumsuz dil aktarımına sebep olduğundan bahsedilmektedir. Olumsuz dil aktarımı, her iki dil de etkin olarak konuşulduğunda veya diller birbirleriyle akraba olduğunda daha sıklıkla görülebilmektedir. Dilin kullanıcılarının sürekli olarak kod değiştirmesi, Franglais (Fransızca ve İngilizce), Chinglish (Çince ve İngilizce), Portuñol (Portekizce ve İspanyolca), Espanglish (İspanyolca ve İngilizce) gibi melez dillerin ortaya çıkmasına ortam hazırlayabilmektedir.

2.7. Belçika’da Yaşayan Türk Toplumu

Belçika Avrupa’nın batısında yer alan küçük bir kraliyet ülkesidir. Belçika, Flaman Bölgesi, Valon Bölgesi ve Brüksel-Başkent bölgesi olmak üzere üç bölgeden oluşmakta ve ülkede Flamanca, Fransızca ve Almanca dilleri resmi diller olarak konuşulmaktadır. 1964 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan antlaşma çerçevesinde Türkiye’den Belçika’ya işçi göçü yaşanmıştır (Bekar, 2018). Bu işçiler başlangıçta misafir işçi konumunda iken aile birleşimi ve evlilikler yolu ile kalıcı bir topluluk haline gelmiştir. Bu topluluğun içinde yaşadıkları topluma entegrasyonu bağlamında sosyal, kültürel ve dil gereksinimleri olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Günümüzde Belçika’da üçüncü nesil Türklerin yetiştiği bilinmektedir. Türkçe’nin azınlık dili olarak konuşulduğu bu ortamda dengeli iki dilliliğin ortaya çıkması büyük çaba gerektirir. Çünkü evde kullanılan dil ile toplumda baskın olarak kullanılan dil birbirinden

farklılık göstermektedir. Bazen aileler çocuklarının okul başarısını desteklemek amacı ile anadil eğitimi yerine toplum dilini daha aktif öğrenme şeklinde bir yol seçmekte ve ana dillerini ikinci planda bırakma eğilimi sergilemektedirler(Altınkamaş, 2019).

2.8.Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımı

Hızla gelişen dünyada teknolojik araç ve gereçler insanlar için günlük hayatta önemli yer edinmektedir. Günümüz dünyasında neredeyse kaçınılmaz olan bilgisayar kullanımı okul öncesi dönem çocuklarının eğitiminde de kullanılmaktadır (Sayan, 2016).

Öte yandan dünya çapında görülen Covid-19 Pandemisi sağlık, ekonomi ve sosyal yaşam üzerinde olduğu gibi eğitim alanında da derin etkilere ve değişikliklere sebep olmaktadır (Can, 2020). Koronavirüs pandemisi olarak da bilinen Covid 19 Pandemisi, 17 Kasım 2019 tarihinde Çin’de yer alan Wuhan şehrinde ortaya çıkmış olan bir virüs salgını olarak bilinmektedir (Vikipedi, 2023). Covid 19 Pandemi süreci bireylerin hayatında zorunlu değişikliklerin oluşmasına sebep olmuştur ve şüphesiz ki eğitim alanı bu değişikliklerin yaşandığı alanların başında gelmektedir. Pandemi sürecinde birçok ülkede yüz-yüze eğitime bir süre ara verilerek uzaktan eğitim uygulamasına geçilmiş ve bu uygulamayı yürütebilmek amaçlı birçok türde teknolojik platformlar kullanılmaya başlanmıştır (Yürek, 2021).

Bilgisayar teknolojilerinin eğitsel amaçlı kullanımının çocuklar için avantaj ve dezavantajları vardır. Bu teknolojinin etkili ve doğru şekilde nasıl kullanılacağı üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda; çocuğun kendisine bir oyun alanı oluşturabilmesi, dikkat verme ve sürdürme becerilerini geliştirebilmesi, öz denetim becerileri geliştirebilme gibi kazanımlar avantajlar arasında sayılabilir iken; ekran karşısında gereğinden fazla zaman geçirme, içe kapanma, yalnızlaşma, fiziksel ve bedensel hareketliliğin engellenmesi, göz sağlığının olumsuz yönde etkilenmesi, rekabet ve bağımlılık gibi durumların ortaya çıkması ise dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden teknolojinin okul öncesi eğitimde uygun kullanımı önemlidir. Diğer bir deyiş ile, okul öncesi dönemde bilgisayarlar eğitim içeriğini çoğaltması, zenginleştirmesi, öğrenme süreçlerini bireysel hale getirmesi ve somutlaştırabilmesi, fiziksel ve ekonomik açıdan kullanışlı olması amaçları ile kullanılmalıdır. Öte yandan bilgisayarların kullanımı sırasında çocukların, ekrana aşırı yakın oturmamasına dikkat edilmeli, ekran ile çocuğun arasında minimum yaklaşık 60 cm kadar mesafenin bulunması, ekranların çocuğun alın hizasında olması, ekrana bakmaya ara verilip gözlerin dinlendirilmesinin sağlanması, bedensel

hareketliliğin sağlanması ve çocukların vakitlerini önemli ölçüde ekran karşısında geçirmesini önleyici adımların atılması oldukça önemlidir (Sayan, 2015).

2.9. İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde okul öncesi dönemde bulunan iki dilli çocukları temel alan yerel ve yurtdışı temelli birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda okul öncesi dönemde iki dilliliğe; çocukların Türkçe dilinde dil becerilerinin belirlenmesi, çocukların ana dilleri ile konuşucusu oldukları ikinci dilde dil becerilerinin karşılaştırılması, iki dilli çocuklar ile tek dilli çocukların dil becerilerinin karşılaştırılması, çocukların ana dillerinde sahip oldukları dil becerilerini destekleyici aktivitelerle ve eğitim destek projeleri yönleri ile yer verildiği görülmektedir. Alanyazında bulunan araştırmalar iki dillilik bağlamında yapılan araştırmalar, okul öncesi dönemde teknoloji kullanımını temel alan araştırmalar ve okul öncesi dönemde teknoloji kullanımı ve iki dillilik bağlamlarını birlikte temel alan araştırmalar olmak üzere üç başlık altında sunulmuştur.

2.9.1 İki Dillilik Bağlamında Yapılan Araştırmalar

Bekir ve Temel (2006), beş-altı yaş aralığında Türk çocuklarına uygulanan dil eğitim programının dil gelişim düzeyine etkisini incelemek amacı ile deneysel desende, Almanya’da okul öncesi kurumlarına devam eden 80 çocuk ile deney ve kontrol grubu oluşturarak çalışmışlardır. Araştırma da ön test ve son test olarak Peabody Resim- Kelime Testi, Descoedres’in Lügatçe Testi, Lügatçe ve Dil Testi uygulanmıştır. 12 haftalık süre ile çalışmanın deney grubunu oluşturan çocuklara araştırmacı tarafından hazırlanan eğitim programı uygulanmış ve kontrol grubu bu uygulamanın dışında bırakılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda; çocuklara uygulanan dil eğitim programının çocukların dil gelişim düzeyine olumlu etkisi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Tulu (2009), ana dili Türkçe olan ve olmayan okul öncesi eğitim kurumlarına giden iki dilli 4-7 çocuklarının dil gelişim düzeylerine uyruk, cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin ve babanın Türkiye’de bulunma süresi, çocukların anaokuluna devam etme süreleri gibi faktörlerin etki edip etmediğini araştırmak için yaptığı çalışmada sonucunda; iki dilli çocuklarda uyruk, yaş, annenin ve babanın eğitim durumu, annenin ve babanın Türkiye’de bulunma süresi faktörleri yönüyle iki dilli çocukların dil gelişim düzeylerine

etkisinin olduğu ancak cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı ve anaokuluna devam etme süresi faktörlerinin dil gelişimine etkisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yazıcı & Temel (2012), yaptıkları araştırma sonucunda 5-6 yaşlarındaki iki dilli olan çocukların dil puanlarının, tek dilli olan yaşlıları ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu sonucuna ulaşmış ve ana dili ile okul dili birbirinden farklı olan çocukların dil değerlendirmelerinin, çocuğun konuştuğu her bir dilde düzenli aralıklarla yapılması ve her bir dilde yeterlilik seviyelerinin belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Elde edilen belirlemeler sonucunda çocukların dil desteğine ihtiyaç duydukları dil saptanarak, desteğe ihtiyaç duyulan dili destekleyici aktivitelerin yapılması ve yapılan aktivitelerde çocukların sağlıklı dil edinimi kazanabilmeleri için öncelikle ana dilindeki kavramsal kısıtlılığın tespit edilmesi ve belirlenen yetersizlik doğrultusunda ana dili kaynak alınarak oluşturulan erken çocukluk eğitim programları vasıtasıyla ikinci dilin gelişim sürecine de destek verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Akoğlu & Yağmur (2016), Hollanda’da yaşayan altı yaşındaki okul öncesi dönemde bulunan çocuklar ile çalışmışlardır. Çalışmanın araştırma grubunu Hollanda’da yaşayan iki dilli 30 Türk göçmen çocuk ile Türkiye’de yaşayan 30 tek dilli çocuk oluşturmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda; iki dilli çocukların Türkçe dil gelişiminin tek dilli akranlarından geride olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Bezcioglu-GökTolga (2016), Türkçe dil becerilerinin ikinci dil edinimi ve okul başarısı üzerindeki rolünü araştırmak amacıyla Hollanda’da yaşayan Türkçe- Hollandaca konuşan iki dilli çocuklar ile Türkiye’de yaşayan Türkçe tek dilli yaşlılarının dil becerilerini karşılaştırmıştır. Çalışma grubunu Hollanda’da yaşayan Türkçe konuşan 24 iki dilli çocuk ile Türkiye’de yaşayan 24 tek dilli çocuk oluşturmıştır. Yapılan araştırma sonucunda; bu iki grup arasında dil becerilerinde anlamlı düzeyde fark görüldüğü ve iki dilli çocukların tek dilli yaşlılarının gerisinde kaldığı bulgusuna ulaşmıştır. Böyle bir farklılığın sebepleri arasında ev sınırları içerisinde sınırlı dil girdisine sahip olmak gösterilmiş ve bu durumun iki dilli çocukların ikinci dil edinim süreçlerinde problemlere neden olabileceği belirtilmiştir.

D’haeseleer & Diğerleri (2016), tek dilli Flamanca konuşan altı yaşında çocuklar ile Türkçe-Flamanca iki dilli yaşlılarının Flamanca dilinde alıcı ve ifade edici dil beceri düzeylerini belirlemek ve karşılaştırmak amacı ile bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu tek dilli Flamanca konuşan 25 çocuk ve iki dilli Türkçe-Flamanca konuşan 25 çocuk oluşturmıştır. Araştırma sonucunda; iki dilli çocukların tek dilli

çocuklara kıyasla alıcı ve ifade edici dil becerilerinde önemli ölçüde düşük puanlar aldığı görülmüş ve bu durumun endişe verici düzeyde olduğu belirtilmiştir.

Hamurcu-Süverdem & Akıncı (2017), Fransa’da üç-beş yaş aralığında anaokuluna devam eden Fransızca- Türkçe konuşan iki dilli çocuklarla çalışmışlardır. Yapılan araştırma sonucunda; evde kullanılan dillerin çocukların dil gelişimleri konusunda önemli etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Altınkamış & Simon (2020), Türkçe-Flamanca iki dilli çocukların miras dilleri olan Türkçe ve topluluk dili olan Flamanca dillerinde dil becerilerinin ortaya çıkarılması amacı ile yaptıkları çalışmada 35 çocuk ile çalışmışlardır. Araştırmada çocukların Türkçe dil düzeyleri TEDİL, Flamanca dil düzeyleri ise CELF (Clinical Evaluation of Language Fundamentals)- Preschool-2 kullanılarak belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda çocukların çoğunluğunun hem Türkçe hem de Flamanca dilinde düşük düzeyde dil becerilerine sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

Hamarat & Ergin (2020), yaptıkları araştırmada iki dilli olan çocuklar ile tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil seviyelerini karşılaştırmış ve tek dilli çocukların dil puanlarının iki dilli çocukların dil puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.9.2. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımını Temel Alan Araştırmalar

Altun (2019), okul öncesi dönemde bulunan çocukların sözcük kazanımları ile teknolojik aletleri kullanımları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmanın sonucunda; çocukların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım sürelerine göre dil sözcük bilgisi seviyelerinin anlamlı oranda farklılık göstermediği ancak bilgi ve iletişim teknolojileri aktivite çeşitlerine göre ifade edici dil becerileri alanında sözcük bilgilerinin farklılık gösterdiği, dijital platformlarda zamanını çoğunlukla oyun oynayarak değerlendiren çocukların ifade edici dil sözcük bilgileri en düşük iken müzik/şarkı dinleyerek değerlendiren çocukların ise en yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Alpay & Okur (2021), okul öncesi dönem çocuklarının görsel okuryazarlık durumları ile öğretimde kullanılan dijital öğrenme içeriklerinin ilişkisinin alan yazında incelemesini yapmak ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinde bulunan okul öncesi eğitimle ilgili dijital öğrenme içeriklerinin beş-altı yaş çocuklarının ilgi-güdü düzeylerini etkileme durumunun analiz etmek amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda; çocukların ilgi ve

güdülerini sağlama açısından etkileşimli içeriklerin en etkili öğrenme yöntem olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Dijital öğrenme içerikleri arasında konu anlatımlı video, eğitici çizgi film, ses dosyası ve dijital kitap içeriklerinin çocukların ilgi ve güdülerini sağlamada etkisinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

2.9.3. Okul Öncesi Dönemde Teknoloji Kullanımı ve İki Dillilik Bağlamlarını Birlikte Temel Alan Araştırmalar

Yeşilyurt (2021), iki dilli çocukların kelime dağarcıkları üzerine yaptığı bir eylem araştırması çerçevesinde sanal kukla tiyatrosu ile yaptığı etkinliklerin çocukların dil gelişimleri üzerine etkisini incelemiştir. Araştırmaya dört farklı ülkeden ana dili Türkçe olan iki dilli çocuklar katılmıştır. Araştırma sonucunda; yapılan etkinliklerin çocukların kelime dağarcıkları, aile içi iletişim ve etkileşim, telaffuz ve çocukların kendilerini Türkçe dilinde ifade etme motivasyonları üzerinde olumlu yansımaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında çalışma sonucunda ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların Türkçe dilinde sahip oldukları dil becerilerini destekleyecek eğitim programlarının çocukların dil gelişim düzeyine olumlu etkisi olduğu; iki dilli çocuklarda uyruk, yaş, annenin ve babanın eğitim durumu, annenin ve babanın Türkiye’de bulunma süresi faktörleri yönüyle iki dilli çocukların dil gelişim düzeylerine etkisinin olduğu ancak cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı ve anaokuluna devam etme süresi faktörlerinin dil gelişimine etkisi olmadığı; 5-6 yaşlarındaki iki dilli olan çocukların dil puanlarının, tek dilli olan yaşlıları ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu; Türkçe-Flamanca iki dilli çocukların tek dilli çocuklara kıyasla alıcı ve ifade edici dil becerilerinde önemli ölçüde düşük puanlar aldığı görülmüş ve bu durumun endişe verici düzeyde olduğu; evde kullanılan dillerin çocukların dil gelişimleri konusunda önemli etkisi olduğu, Türkçe-Flamanca iki dilli çocukların hem Türkçe hem de Flamanca dilinde düşük düzeyde dil becerilerine sahip oldukları; ek dilli çocukların dil puanlarının iki dilli çocukların dil puanlarından daha yüksek olduğu; dijital platformlarda zamanını çoğunlukla oyun oynayarak değerlendiren çocukların ifade edici dil sözcük bilgileri en düşük iken müzik/şarkı dinleyerek değerlendiren çocukların ise en yüksek olduğu; çocukların ilgi ve güdülerini sağlama açısından etkileşimli içeriklerin en etkili öğrenme yöntem olduğu ve dijital öğrenme içerikleri arasında konu anlatımlı video, eğitici çizgi film, ses dosyası ve dijital kitap içeriklerinin çocukların ilgi ve güdülerini sağlamada

etkisinin yüksek olduğunu ve son olarak sanal kukla tiyatrosu ile yapılan etkinliklerin çocukların kelime dağarcıkları, aile içi iletişim ve etkileşim, telaffuz ve çocukların kendilerini Türkçe dilinde ifade etme motivasyonları üzerinde olumlu yansımaları olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.



BÖLÜM III

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemdeki ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerinde dil gelişimlerini desteklemeye yönelik dijital etkinliklerin etkisinin belirlenmesine ilişkin nicel araştırma yöntemlerinden deneysel model ile desenlenmiştir. Nicel araştırma, bir problemin teorilerle test edildiği, sayılarla ölçüldüğü ve istatistiksel tekniklerle analiz edildiği bir yöntemdir. (Padem & Diğerleri, 2012).

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, deneysel desende yer almakta olup deneme modellerinden olan deneme öncesi modellerden tek gruplu öntest-sontest modelindedir. Deneysel model, araştırmacının kontrolü altında değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini keşfetmeyi amaçlayan bir modeldir (Büyüköztürk, 2001, s.3).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2021-2022 eğitim öğretim yılı Belçika ülkesi Flaman Bölgesi Ghent şehrinde yaşayan 42-72 aylık, ana dili Türkçe ikinci dili Felemenkçe olan iki dilli çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme; örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Karasar, 2014). Çalışma grubunu Belçika’da doğmuş olan, Flaman Bölgesi Gent şehrinde yaşamakta olan, okul öncesi dönemde bulunan ve ana dili Türkçe olan iki dilli 18 çocuk oluşturmuştur. Çalışma öncesinde ebeveynlerden çocukların araştırmaya katılmaları için izin alınmış, ebeveynler çalışmaya katılmayı onaylamıştır. Tablo 2’de çalışmanın örneklem grubunda yer alan aileler ve çocuklara ait detaylı bilgiye yer verilmiştir.

Tablo 2.

Çalışma Grubunu Oluşturan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	12	66.7
	Erkek	6	33.3
	Toplam	18	100.0
Yaş*	36-48 Ay	3	16.7
	48-60 Ay	8	44.4
	60-72 Ay	7	38.9
	Toplam	18	100.0
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	1	5.6
	Lise	7	38.9
	Üniversite	10	55.6
	Toplam	18	100.0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	1	5.6
	Lise	11	61.1
	Üniversite	6	33.3
	Toplam	18	100.0
Kardeş Sayısı	0 Kardeş	1	5.6
	1 Kardeş	10	55.6
	2 Kardeş	5	27.8
	3 Kardeş	2	11.1
	Toplam	18	100.0
Türkçe'ye Maruz Kalma Sıklığı	Çok Seyrek	1	5.6
	Bazen	2	11.1
	Genellikle	4	22.2
	Her Zaman	11	61.1
	Toplam	18	100.0

Anne Doğum Yeri	Türkiye	6	33.3
	Belçika	12	66.7
	Toplam	18	100.0
Baba Doğum Yeri	Türkiye	11	61.1
	Belçika	7	38.9
	Toplam	18	100.0

* Çalışma verilerinin toplandığı Mart 2022'ye ait yaş gruplarıdır.

Tablo 2 incelendiğinde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan çocukların 12'si (% 66.7) kız ve 6'sı (% 33.3) erkektir. Araştırmaya katılan çocukların yaşları 42 ay ile 72 ay arasında değişmekte olup, çocukların 3'ü (% 16.7) 42-48 ay, 8'i (% 44.4) 48-60 ay ve 7'si (% 38.9) 60-72 ay yaş aralığında yer almaktadır. Çalışma grubunu oluşturan çocukların anne ve baba eğitim durumları incelendiğinde; anne ve babaların 1'inin (% 5.6) ilkokul, annelerin 7'sinin (% 38.9) ve babaların 11'inin (% 61.1) lise, annelerin 10'u (% 55.6) ve babaların ise 6'sının (% 33.3) üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan çocukların kardeş sayıları incelendiğinde çocukların 1'inin (% 5.6) hiç kardeşi olmadığı, 10'unun (% 55.6) bir adet, 5'inin (% 27.8) iki adet ve 2'sinin (% 11.1) üç adet kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların Türkçe'ye maruz kalma sıklığı incelendiğinde; 1'inin (% 5.6) çok seyrek, 2'sinin (% 11.1) bazen, 4'ünün (% 22.2) genellikle ve 11'inin (% 61.1) her zaman Türkçe diline maruz kaldığı görülmektedir. Öte yandan annenin doğum yeri incelendiğinde; 6'sının (% 33.3) Türkiye'de ve 12'sinin (% 66.7) Belçika'da doğduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Babanın doğum yeri bulgularına bakıldığında ise 11'inin (% 61.1) Türkiye'de ve 7'sinin (% 38.9) Belçika'da doğduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak iki farklı veri toplama aracından yararlanılmıştır. Öncelikle çalışma grubunun demografik bilgilerine ulaşmak amacı ile 'Kişisel Bilgi Formu' kullanılmıştır. Yurtdışında yaşayan ana dili Türkçe olan çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil beceri düzeylerini ölçmek amaçlı TEDİL ölçeğine ait TEDİL-A ve TEDİL-B formları kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan bilgiler ile araştırmaya katılan çocukların yaşı cinsiyeti, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın doğum yeri ve çocukların Türkçe'ye maruz kalma sıklığı bilgilerine ulaşılmıştır.

Araştırmada Güven & Topbaş (2014) tarafından Türkçe diline uyarlanan çocukların dil becerilerini değerlendirebilen TEDİL kullanılmıştır. Veri toplama aracı Alıcı Dil Alt Testi ve İfade Edici Dil Alt Testi olarak iki alt boyuttan oluşmaktadır. TEDİL 2 yaş 0 ay ve 7 yaş 11 ay aralığında bulunan çocuklara uygulanabilmektedir. TEDİL anlam bilgisi, biçim bilgisi ve söz dizimi olmak üzere dilin beş bileşeninden üçünü doğrudan ölçmekte olup, çocuğun ifade edici dil örneklerinden toplanan veriler ile dilin beş bileşeninden diğer ikisi olan fonoloji ve pragmatik bileşenlerine dair bilgi edinilebilmektedir. TEDİL dilin bileşenlerini dilin alıcı ve ifade edici boyutları ile değerlendirmektedir. TEDİL, yüksek derecede geçerli, güvenilir ve 1627 katılımcı ile normları saptanmış bir araçtır (Güven & Topbaş , 2014).

TEDİL testi; bir adet resim kitabı(A ve B), iki adet Uygulamacı Kayıt Formu (A ve B), TEDİL araç-gereci (bebek, bebek ayakkabısı, oyuncak araba, küçük top, kaşık, beş adet bozuk para, beş adet küp blok) ve Uygulamacı Kullanım Kılavuzu'ndan oluşmaktadır. Uygulamacı formu Temel Bilgiler, Test Sonuç Özeti, Diğer Test Puanları, Puan Profili ve Uygulama Koşulları olmak üzere demografik bilgileri ve çocuğun dil becerilerine yönelik bilgileri içeren dört ana bölümden oluşmaktadır. TEDİL'de her bir Alıcı Dil Alt Testi 37 madde, her bir İfade Edici Dil Alt Testi ise 39 madde içermektedir. Testten alınan ham puanlar standart puanlara ve yüzdelik sıralama ve eşdeğer yaşlara dönüştürülerek yorumlanmaktadır. Alıcı Dil Ve İfade Edici Dil Alt Test'leri Sözlü Dil Bileşik puanlarına dönüştürülerek çocuğun genel dağılım ölçüsündeki yeri ve düzeyi yorumlanmaktadır. TEDİL Alt Test ve Sözlü Dil Bileşik Puan Yorumlama Tablosu Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.

Alt Test ve Sözlü Dil Bileşik Puan Yorumlama Tablosu

Bileşik Puan	Derecelendirme	Dağılım %
131-165	Çok İyi	2.34
121-130	İyi	6.87
111-120	Ortalama Üstü	16.12
90-110	Ortalama	49.51
80-89	Ortalama Altı	16.12
70-79	Zayıf	6.87
35-69	Çok Zayıf	2.34

Tablo 3 incelendiğinde TEDİL’den elde edilen veriler yorumlanırken; 131-165 puan aralığında puan alan çocukların çok iyi düzeyde, 121-130 puan aralığında puan alan çocukların iyi düzeyde, 111-120 puan aralığında puan alan çocukların ortalama üzeri düzeyde, 90-110 puan aralığında puan alan çocukların ortalama düzeyinde, 80-89 puan aralığında puan alan çocukların ortalama altı düzeyde, 70-79 puan aralığında puan alan çocukların zayıf düzeyde ve son olarak 35-69 puan aralığında puan alan çocukların çok zayıf düzeyde genel dağılım ölçüsünde yere sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.3.1. TEDİL Nasıl Uygulanır?

TEDİL çocuklara yüz yüze görüşmeler aracılığı ile uygulanan bir testtir. Çocuğun yaşının teste karşılık geldiği madde ile teste başlanır. Çocuk sorulara doğru yanıtlar verdikçe yaşta ileri doğru, yanlış yanıt verdiği sürece yaş sıralamasında geri doğru gidilerek test uygulanır. Her yaşın denk geldiği başlama noktaları olarak adlandırılan maddeler yer almaktadır. Test çocuk arka arkaya üç soruya yanlış cevap verene kadar devam etmektedir. Testin uygulama süresi yaklaşık olarak 15-30 dakika aralığında değişmektedir. Testi uygulayacak olan kişinin bu testin nasıl uygulanacağı ve sonuçların yorumu konusunda formal bir eğitim almış olması gerekmektedir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın uygulaması 2021-2022 eğitim öğretim yılı Nisan-Haziran ayları arasında çevrimiçi olarak yapılmıştır. Ebeveynleri tarafından ölçek uygulaması kabul

edilmiş çocuklar ve aileleri ile yüz yüze görüşmeler yapılarak veri toplanmıştır. Verileri toplama sürecinin başlangıcında ön test olarak TEDİL- A Formu kullanılarak çocukların ana dillerinde mevcut alıcı ve ifade edici dil puanları belirlenmiştir. Süreçte çocukların hazırlanan dijital etkinliklere sekiz hafta aktif katılımı ile Türkçe dilinde etkileşimde bulunması sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından her bir çocuğun dijital platform üzerinde sekiz hafta boyunca haftalık olarak ilerlemesi takip edilmiştir. Aynı zamanda ailelere telefon aracılığı ile hem sözlü hem iletici olarak haftalık olarak bilgilendirme ve yönlendirmeler yapılmıştır. Her bir etkinlik için platform üzerinde geçirilebilecek azami süre 30 dakika olarak belirlenmiştir. Dijital etkinlikler sırasında çocukların teknolojik araçlar ile orantısız süre geçirmelerini engelleyebilmek adına gerek etkinlik platformu üzerinden gerekse ailelere bireysel iletici yolu ile süre hatırlatmaları yapılmıştır. Süreç içerisinde iş veya teknik sebeplerden dolayı etkinliğe zaman ayırmakta ya da ulaşmakta zorlanacağını belirten aileler için çocukların etkinliklere ulaşabilmesi için araştırmacı tarafından bireysel destek verilmiştir. Daha önce tamamlanan etkinliği tekrarlamak isteyen çocuklar için etkinliklere erişim sürekli açık tutulmuştur. Sekiz hafta sonunda etkinliklerin hepsi tamamlanmıştır. Dijital etkinlikler sonunda araştırmaya katılan çocukların uygulanan etkinlikler sonrasında sahip oldukları alıcı ve ifade edici dil becerilerini belirlemek amacı ile son test olarak çocuklara TEDİL - B Formu uygulanmıştır.

3.4.1 Dijital Etkinliklerin Planlanması

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı dil gelişimi alanı ile ilgili kazanım ve göstergelerden yola çıkarak araştırmacı tarafından danışman rehberliğinde etkinlik planları hazırlanmıştır. Planlanan etkinlikler içerisinde MEB Okul Öncesi Eğitim Programı dil gelişimi bölümünde yer alan 12 kazanıma yer verilmiştir. Etkinlikler uzman görüşüne başvurulmuş ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların günlük ve okul yaşamında sıklıkla kullanabileceği kavram ve kelimeleri Türkçe dilinde öğrenmelerini destekleyecek şekilde planlanmıştır. Alan uzmanı görüş ve dönütleri doğrultusunda etkinlik planları revize edilmiş, etkinlik içeriği planlanmış ve sonuç olarak toplam sekiz etkinlikten oluşan bir dizide karar kılınmıştır. Her bir etkinlik planı kazanım ve göstergeler, öğrenme süreci, materyaller, sözcükler, kavramlar, aile katılımı ve değerlendirme soruları bölümlerini içermektedir. Etkinlik planlarında yer alan aile katılımı bölümünde ailelere kazanım ve göstergelere ulaşmak amacı ile ailelerin yapabilecekleri aktiviteler için önerilere yer

verilmiştir. Ebeveynler etkinlik planlarında bulunan değerlendirme sorularını etkinlik sonunda çocukları ile tamamlamaları konusunda bireysel olarak yönlendirilmiştir. Çocukların dil gelişimi ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen kazanım ve göstergelere uygun etkinlik planları Şekil 1 ve Şekil 2’de örnek olarak verilmiştir.



BEŞ KÜÇÜK ÖRDEK

Etkinlik Türü:

Yaş Grubu: 42-72 Ay

KAZANIM VE GÖSTERGELER

Dil Gelişimi

Kazanım 2. Sesini uygun kullanır. (Göstergeleri:

Konuşurken/şarkı söylerken nefesini doğru kullanır.
Konuşurken/ şarkı söylerken sesinin tonunu, hızını ve şiddetini ayarlar.)

Kazanım 4. Konuşurken dil bilgisi yapılarını kullanır.

(Göstergeleri: Cümle kurarken isim, fiil, sıfat, bağlaç, çoğul ifadeler, zarf, zamir, edat, isim durumları ve olumsuzluk yapılarını kullanır.)

Kazanım 8.

Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder.

(Göstergeleri:
Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.
Dinlediklerini/izlediklerini başkalarına anlatır.

ÖĞRENME SÜRECİ

Öğretmen hazırlanan videoda beş küçük ördek şarkısını önce hikayeleştirerek anlatır. Anlatırken çocuklara videoda kaç ördek gördüklerini sorar. Ardından çocuklara ekranda kaç ördek olduğunu nasıl anladıklarını ve sayı kavramının ne demek olduğunu sorar. Devamında sayıların doğada var olan varlıkların miktarını ifade etmek için kullandığımız kavramlar olduğunu açıklar. Ardından tek tek tüm ördekleri sayar ve her bir sayıyı ekranda gösterir. Ardından çocuklara haydi gelin hem bu ördekler ile beraber saklambaç oynayalım der ve beş küçük ördek şarkısını söylemeye başlar. Çocuklardan da şarkıya eşlik etmelerini ister. Videoda başlangıçta beş küçük ördek yavrusu da saklanır, ardından anne ördeğin seslenmesi ile ördekler teker teker ortaya çıkar. Bu sırada öğretmen çocuklara haydi hep beraber sayalım, kaç ördek ortaya çıktı, şu anda kaç tane ördek görüyorsunuz şeklinde sorular yöneltir. Şarkının sonunda ekranda görünen ördekler tek tek sayılır ve numaralandırılır.

Ardından çocuklar üç aşamalı bir etkinlik ekranına yönlendirilir. İlk aşamada çocukların videoda geçen kavram ve kelimeleri tanımaları ve doğru telaffuzlarını duyabilmeleri için bu kavram ve kelimeler görsel kartlar aracılığı ile Türkçe dilinde seslendirilir. Çocuk ekranda beliren görsel kartları inceler, kartlara ilişkin sözel açıklamaları dinler. Ardından çocuğa ekranda ilk aşamada tanıtımı yapılan farklı görseller gösterilir ve çocuğa sözel yönerge verilerek çocukta görselde bulunan varlıkları incelemeleri ve uygun duyu organı ile eşleştirmeleri istenir. Çocuk yönergeler doğrultusunda aşamayı tamamlar. Üçüncü ve son aşamaya gelindiğinde sözel yönergeler verilerek çocukta mikrofon kullanarak ekranda belirecek olan görsel kartlardaki varlıkların özelliklerini yönergeye göre cevaplandırmaları istenir. Çocuk tüm görseller için sözel olarak dönüt verdiğinde aşama tamamlanmış olur ve etkinlik sonlandırılır.

Etkinlik sonunda ailelerden sürece dahil olup çocuk ile birlikte değerlendirme sorularını yanıtlamaları talep edililerek, çocuklara değerlendirme soruları yönlendirilir.

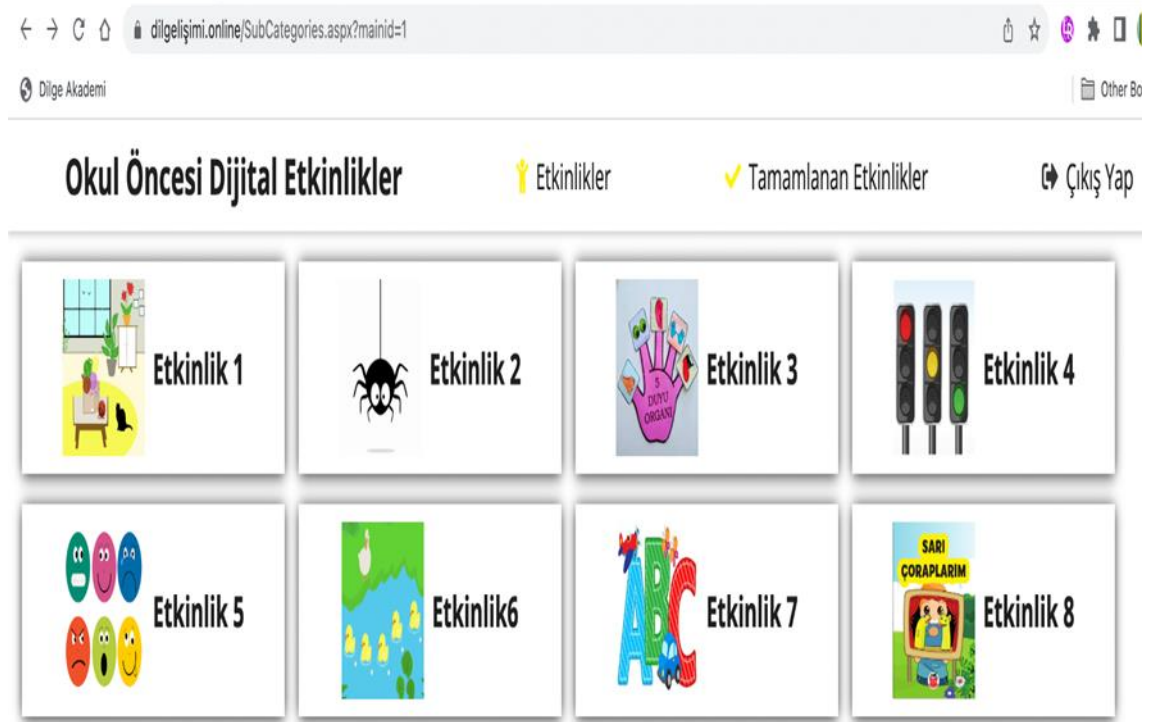
Şekil 1. Etkinlik planı örneği

MATERYALLER Bilgisayar/Tablet/Telefon SÖZCÜKLER Sayı, ördek. KAVRAMLAR Sayılar; bir, iki, üç, dört, beş.	DEĞERLENDİRME • Bugün izlediğiniz videoda hangi hayvanlar vardı? • Bugün izlediğiniz videoda ördekler hangi oyunu oynuyordu? • Sizce varlıkların miktarını nasıl anlayabiliriz? • Çevremizdeki varlıklar hakkında konuşurken az ya da çok olduklarına nasıl karar verebiliriz? • Sizce eğer sayılar olmasaydı neler olurdu? • Sizin evinizde kaç kişi yaşıyor?
AİLE KATILIMI Aile katılımı için haber mektubu tekniği kullanılmıştır. O gün yapılan etkinliğin detaylarına yer verilen bir haber mektubu elektronik posta aracılığı ile aileye gönderilir. Merhaba ...ailesi, Çocuklarınızın dil gelişimlerini desteklemek amacıyla sizler de çevrenizde gördüğünüz varlıkları beraber sayabilir, nefes kontrolünü sağlayabilmesi için birlikte şarkılar ve tekerlemeler söyleyebilirsiniz. Merve İslamoğlu	

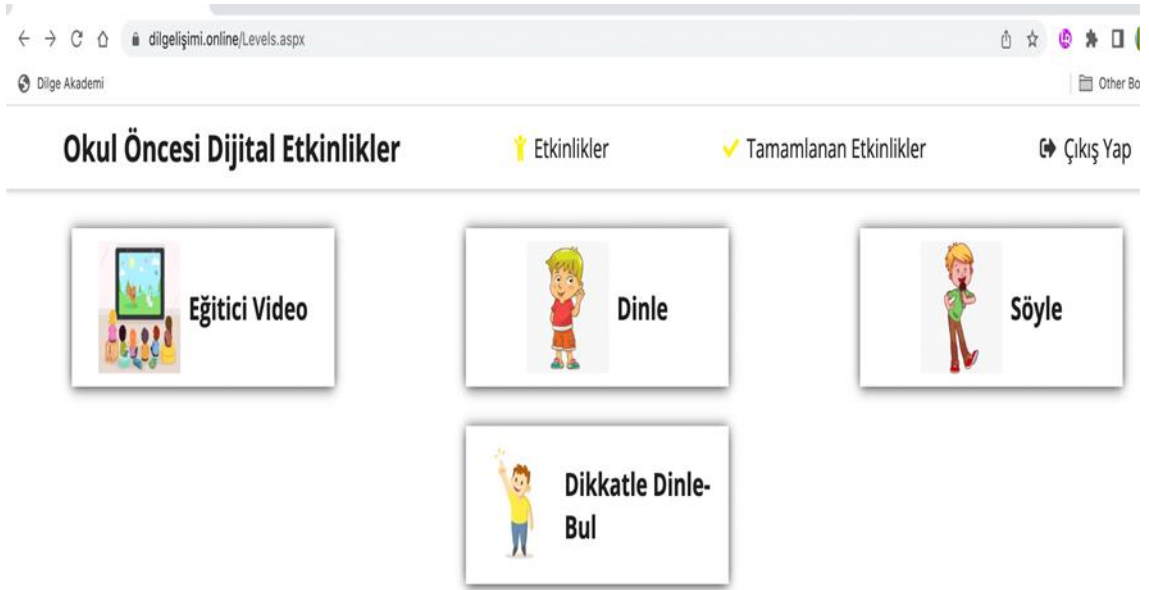
Şekil 2. Etkinlik planı örneği

3.4.2. Tasarı Hazırlama

Etkinlik planlarının dijital ortama uyarlanması sürecinde araştırmacı tarafından çizim, hikayeleştirme ve seslendirmelerin yapıldığı dokuz adet eğitici video hazırlanmıştır. Etkinlik planlarında yer alan hedef kavram ve kelimeler dinleme, eşleştirme ve ifade etme kategorileri altında dijital etkinliklere dönüştürülmüştür. Bir bilişim uzmanından teknik destek alınarak Dilge Akademi isminde çevrimiçi bir platform oluşturularak hazırlanan video ve etkinlikler dijital ortama aktarılmıştır. Çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil gelişimlerini desteklemek adına dijital ortama aktarılan etkinlikler çocukların ekranda gördüklerini Türkçe dilinde duymalarına ve ifade etmelerine uygun olacak şekilde ses ve mikrofon ile desteklenmiştir. Dijital platformda yer alan seslendirmeler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Etkinlikler dijital platform üzerinde numaralandırılarak kategorize edilmiş, her kategoride bir eğitici video, bir dinleme, bir eşleştirme ve bir ifade etme bölümüne yer verilmiştir.



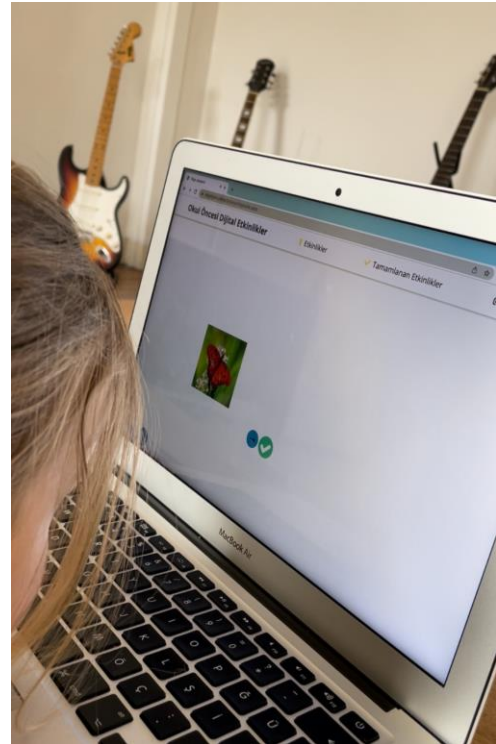
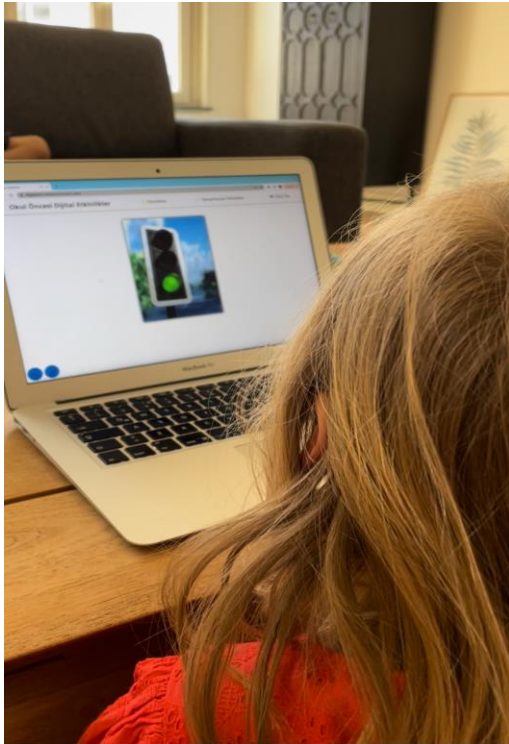
Şekil 3. Dijital platformda yer alan etkinlik kategorileri



Şekil 4. Her bir etkinlik kategorisinde yer alan bölümler

3.4.3. Uygulama

Geliştirilen dijital etkinliklerin uygulanabilirliğini belirlemek amacı ile çocukların dijital platform üzerinde sekiz hafta boyunca haftalık olarak ilerlemesi takip edilmiştir.



Şekil 5. Dijital etkinlik uygulama örneği

3.5. Araştırmacının Rolü

Bu çalışma kapsamında araştırmacı çalışmaya başlamadan önce TEDİL uygulayıcı eğitimine katılarak testi uygulama iznini elde etmiştir. Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından dijital bir etkinlikler hazırlanmıştır. Bu etkinlikler yurtdışında yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimlerini desteklemeyi hedeflemektedir. Dijital etkinliklerin geliştirilmesi sürecinde planlama, tasarı hazırlama, uygulama ve değerlendirme basamakları takip edilmiştir. Araştırmacı etkinliklerde yer alan videoların çizimi, hikayeleştirilmesi, seslendirilmesi ve düzenlenmesi ve dijital ortama aktarılmasında bireysel rol almıştır.

Öte yandan araştırmacı Erammus+ projeleri ile stajyer asistan öğretmen olarak uzun süreli deneyime sahip olması yönü ile örneklemin özelliklerine oldukça hakimdir. Bu yüzden çalışma grubunun aile özellikleri dikkate alınarak ailelerin ve çocukların süreç içerisinde ilgisini korumak için bireysel olarak süreçte yer almıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS 27 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna ait demografik veriler tablolarda yüzde (%) ve frekans (f) değerleri şeklinde verilmiştir. Veriler analiz edilirken araştırmaya katılan çocukların dijital etkinlikler öncesi ve sonrası dil beceri düzeylerine ilişkin bulgular tablolarda yüzde ve frekans değerleri şeklinde verilirken, araştırmaya katılan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerilerinin anne ve babaların eğitim durumuna ve cinsiyet faktörü yönüyle farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kay-Kare Testi yapılmış ancak tabloda yer alan hücrelerde beşten küçük değer gözlenmesi ve örneklem büyüklüğünün 30 kişinin altında kalması, 18 çocuktan oluşması sebebi Fisher'in Kesin Olasılık Testi'ne başvurulmuştur. araştırmaya katılan iki dilli çocukların dijital etkinlikler öncesi ve dijital etkinlikler sonrası dil beceri düzeylerinin karşılaştırılması için örneklem büyüklüğünün 30 kişinin altında kalması, 18 çocuktan oluşması sebebi ile parametrik olmayan istatistiklerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi veya Wilcoxon Eşleştirilmiş Çiftler Testi şeklinde tanımlanan bu istatistiksel teknik birbiri ile ilişkili iki ölçüm setine ilişkin puanlar arasında bulunan farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacı ile kullanılır (Büyüköztürk, 2001, syf.173). Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi aynı veri kaynağından elde edilmiş olan iki ölçüm sonuçları arasında farklılık olup olmadığını test eder. Bu nedenle

dijital etkinlikler öncesinde ve sonrasında çocukların dil becerilerini değerlendirmek amacıyla Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi kullanılmıştır.Elde edilen bulgular bulgular bölümünde tablolarda verilmiştir.



BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi dönemde bulunan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerinde dil gelişimlerini desteklemeye yönelik dijital etkinliklerin etkisinin belirlenmesine ilişkin olarak bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci sorusuna yanıt oluşturmak için araştırmaya katılan çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesinde ana dillerinde sahip oldukları mevcut alıcı ve ifade edici dil gelişim düzeyleri yüzde ve frekans değerleri şeklinde Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 4.

İki Dilli Çocukların Dijital Etkinlikler Öncesi Ana Dillerinde Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine İlişkin Yüzde (%) ve Frekans Tablosu

		<i>f</i>	%
<i>TEDİL Alıcı Dil Alt Testi</i>	Ortalama Altı	12	66.7
	Ortalama	5	27.8
	Ortalama Üzeri	1	5.6
<i>TEDİL İfade Edici Dil Alt Testi</i>	Ortalama Altı	9	50.0
	Ortalama	8	44.4
	Ortalama Üzeri	1	5.6
<i>TEDİL Sözel Dil Performansı</i>	Ortalama Altı	11	61.1
	Ortalama	5	27.8
	Ortalama Üzeri	2	11.1

Tablo 4’e göre araştırmaya katılan iki dilli çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesinde TEDİL Alıcı Dil Alt Testi’nde 12’sinin (%66.7) ortalama altı düzeyde, 5’inin (%27.8) ortalama düzeyinde ve 1’inin (%5.6) ortalama üstü

düzeyinde puan alırken; TEDİL İfade Edici Dil Alt Testi'nde 9'unun (%50.0) ortalama altı düzeyinde, 8'inin (%44.4) ortalama düzeyde ve 1'inin (%5.6) ortalama üstü düzeyinde puan aldığı görülmektedir. Aynı zamanda araştırmaya katılan çocukların 11'inin (%61.1) ortalama altı düzeyinde, 5'inin (%27.8) ortalama düzeyinde ve 2'sinin (% 11.1) ortalama üstü düzeyinde TEDİL sözel dil performansına sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusuna yanıt oluşturmak için araştırmaya katılan çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler sonrasında ana dillerindeki sözel dil performansları yüzde ve frekans değerleri şeklinde Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 5.

İki Dilli Çocukların Dijital Etkinlikler Sonrası Ana Dillerinde Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerine İlişkin Yüzde (%) ve Frekans Tablosu

		<i>f</i>	%
<i>Tedil Alıcı Dil Alt Testi</i>	Ortalama Altı	1	5.6
	Ortalama	10	55.6
	Ortalama Üzeri	7	38.9
<i>Tedil İfade Edici Dil Alt Testi</i>	Ortalama Altı	1	5.6
	Ortalama	14	77.8
	Ortalama Üzeri	3	16.7
<i>Tedil Sözel Dil Performansı</i>	Ortalama Altı	1	5.6
	Ortalama	11	61.1
	Ortalama Üzeri	6	33.3

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan iki dilli çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler sonrasında TEDİL Alıcı Dil Alt Testi'nde 1'inin (%5.6) ortalama altı düzeyde, 10'unun (% 55.6) ortalama düzeyinde ve 7'sinin (% 38.9) ortalama üstü düzeyinde puan alırken; TEDİL İfade Edici Dil Alt Testi'nde 1'inin (% 5.6) ortalama altı düzeyinde, 14'ünün (% 77.8) ortalama düzeyinde ve 3'ünün (% 16.7) ortalama üstü düzeyinde puan aldığı görülmektedir. Tablo 5'e bakıldığında araştırmaya katılan

çocukların 1'inin (% 5.6) ortalama altı düzeyinde, 11'inin (% 61.1) ortalama düzeyinde ve 6'sının (% 33.3) ortalama üstü düzeyinde sözel dil performansına sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil gelişim düzeylerinin anne ve babaların eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kay-Kare Testi yapılmış ancak tabloda yer alan hücrelerde beşten küçük değer gözlenmesi ve örneklem büyüklüğünün 30 kişinin altında kalması, 18 çocuktan oluşması sebebi Fisher'in Kesin Olasılık Testi'ne başvurulmuş ve sonuçlar tablolarda verilmiştir.

Tablo 6.

Annenin Eğitim Durumuna Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları

		Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyi					
		Ortalama Altı		Ortalama ve Üzeri		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul-Lise	3	27.3	5	71.4	8	44.4
	Üniversite	8	72.7	2	28.6	10	55.6
Toplam		11	100.0	7	100.0	18	100.0

Tablo 6 'da verilen Fisher'in Kesin Olasılık Testi analizine göre; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 11'inin ortalama altı düzeyde dil beceri düzeyine sahip olduğu görülmekle birlikte bu çocukların 3'ünün (% 27.3) anne eğitim durumunun ilkokul-lise düzeyinde olduğu ve 8'inin (% 44.4) anne eğitim durumunun üniversite düzeyinde olduğu görülürken; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 7'sinin ortalama ve üzeri düzeyde dil becerilerine sahip olduğu görülmekle birlikte bu çocukların 5'inin (% 71.4) anne eğitim durumunun ilkokul-lise düzeyinde olduğu ve 2'sinin (% 28.6) anne eğitim durumunun üniversite düzeyinde olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucu araştırmaya katılan çocukların anne eğitim durumu faktörü ile çocuğun alıcı ve ifade

edici dil beceri düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır ($p=.145$, $p>.05$).

Tablo 7.

Babanın Eğitim Durumuna Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları

		Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyi					
		Ortalama Altı		Ortalama ve Üzeri		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Baba	İlkokul-Lise	9	81.8	3	42.9	12	66.7
Eğitim	Üniversite	2	18.2	4	57.1	6	33.3
Düzeyi							
Toplam		11	100.0	7	100.0	18	100.0

Tablo 7' incelendiğinde Fisher'in Kesin Olasılık Testi analizine göre; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 11'inin ortalama altı düzeyde dil becerisine sahip olduğu ve bu çocukların 9'unun (% 81.8) baba eğitim durumunun ilkokul-lise düzeyinde olduğu ve 2'sinin (% 18.2) baba eğitim durumunun üniversite düzeyinde olduğu görülürken; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 7'sinin ortalama ve üzeri düzeyde dil becerisine sahip olduğu ve bu çocukların 3'ünün (% 42.9) baba eğitim durumunun ilkokul-lise düzeyinde olduğu ve 4'ünün (% 57.1) baba eğitim durumunun üniversite düzeyinde olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucu araştırmaya katılan çocukların baba eğitim durumu faktörü ile çocuğun alıcı ve ifade edici dil beceri düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır ($p=.141$, $p>.05$).

4.4. Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerilerinin çocukların cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kay-Kare Testi yapılmış ancak tabloda yer alan hücrelerde beşten küçük değer gözlenmesi ve örneklem büyüklüğünün 30 kişinin altında kalması, 18 çocuktan oluşması sebebi ile Fisher'in Kesin Olasılık Testi'ne başvurulmuş ve sonuçlar Tablo 8' de verilmiştir.

Tablo 8.

Cinsiyete Göre Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeylerine İlişkin Fisher'in Kesin Olasılık Testi Sonuçları

		Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyi					
		Ortalama Altı		Ortalama ve Üzeri		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Kız	5	45.5	7	100.0	12	66.7
	Erkek	6	54.5	0	0.0	6	33.3
Toplam		11	100.0	7	100.0	18	100.0

Tablo 8’de verilen Fisher’in Kesin Olasılık Testi analizine göre; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 11’inin ortalama altı düzeyde dil becerisine sahip olduğu ve bu çocukların 5’inin (% 45.5) cinsiyetinin kız olduğu ve 6’sının (% 54.5) cinsiyetinin erkek olduğu görülmekle birlikte; araştırmaya katılan çocuklardan toplamda 7’sinin ortalama ve üzeri düzeyde dil becerisine sahip olduğu ve bu çocuklardan 7’sinin (% 100) cinsiyetinin kız olduğu ve 0’nın (% 0.0) cinsiyetinin erkek olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda araştırmaya katılan çocukların alıcı ve ifade edici dil beceri düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p=.038$, $p<.05$).

4.5. Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan çocukların ana dillerinde dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesi alıcı ve ifade edici dil beceri düzeyleri ile dijital etkinlikler sonrası alıcı ve ifade edici dil beceri düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin değişkenler normal dağılım göstermediği için ve örneklem sayısının 30’un altında kalması sebebi ile parametrik olmayan istatistiklerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9.

Dijital Etkinlikler Öncesi ve Sonrası Alıcı ve İfade Edici Dil Beceri Düzeylerinin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

<i>Sontest- Öntest</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Negatif Sıra	1	5.50	5.50	3.33*	<.001
Pozitif Sıra	15	8.70	130.50		
Eşit	2	-	-		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 9’da verilen Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçlarına göre araştırmaya katılan çocukların TEDİL ölçeğinde dijital etkinlikler öncesi ve sonrası düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir: $z=3.33$, $p<.001$. Fark düzeylerinin sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında , gözlenen bu farkın pozitif sıralar yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre hazırlanan dijital etkinlikler programının çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerini geliştirmede önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Hesaplanan etki büyüklüğü değeri $3.33/\sqrt{18+18}=0.83$ ’tür. O halde düzenlenen dijital etkinliklerin yüksek düzeyde etkili olduğu söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma, yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemdeki ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerinde dil gelişimlerini desteklemeye yönelik dijital etkinliklerin etkisinin belirlenmesine ilişkin nicel bir çalışma olup, bu çalışmada 42-72 ay yaş aralığında bulunan Türkçe- Flamanca iki dilli 18 çocuk ile çalışılmıştır ve uygulanan dijital etkinlikler öncesi ve sonrası Türkçe dilinde sahip oldukları dil gelişim düzeylerinin TEDİL ölçeğinden elde edilen veriler ışığında yorumlanmasına dayanmaktadır. Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre birinci araştırma sorusuna yanıt oluşturmak için araştırmaya katılan çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesinde ana dillerinde sahip oldukları mevcut alıcı ve ifade edici dil becerileri incelendiğinde; araştırmaya katılan ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların dijital etkinlikler öncesi mevcut alıcı ve ifade edici dil becerilerinin % 61.1 oranında ortalama altı düzeyde ölçüldüğü görülmektedir. Benzer bir şekilde Akoğlu ve Yağmur (2016), yaptıkları çalışmada iki dilli çocukların Türkçe dil gelişiminin tek dilli akranlarından geride olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Altınkamış ve Simon (2020), yaptıkları araştırma sonucu Türkçe-Flamanca iki dilli çocukların Türkçe dilinde düşük düzeyde dil becerilerine sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Hamarat ve Ergin (2020), yaptıkları araştırmada tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinde aldıkları puanların iki dilli çocukların dil puanlarından daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Süverdem, Ertek (2020) bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortamda ana dilinin kullanılmaması, değersizleştirilmesi ya da saygınlığını yitirmesi durumlarında *eksiltici iki dillilik* olarak tanımlanan iki dillilik durumunun ortaya çıktığına ve bireyin toplumda, okul ortamında ve sosyal çevresinde kullanılan çoğunluk dilini kullanmak durumunda kaldığına değinmekte ve ikinci bir dilin ana dilinin yerine kullanılıyor olmasının bireyi eksiltici iki dilliliğe yönelteceğini ve bireyin ana dilini ihmal etmesi sonucu anadilinde gerileme durumu oluşabileceğini dile getirmektedir. Elde edilen bulgulara görüldüğü üzere çocukların tek dilli yaşlılarının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler sonrasında ana dillerinde sahip oldukları mevcut alıcı ve ifade edici dil becerileri incelendiğinde; uygulanan dijital etkinlikler sonrasında çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin yüksek oranda ortalama düzeyinde (% 61.1) ve ortalama üstü düzeyinde (% 33.3) ölçüldüğü görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak çocukların ana dillerindeki yetersizlikleri desteklenmeye yönelik olarak uygulanan dijital etkinliklerin çocukların dil becerileri düzeylerini yükseltmeye yönelik etkide bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Alanyazın incelendiğinde yapılan diğer çalışmalar da araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir. Şimşek Bekir ve Temel (2006), yaptıkları çalışmada 5-6 yaş aralığında Türk çocuklarına 12 hafta süre ile uygulanan dil eğitim programının çocukların dil gelişim düzeyine olumlu etkisi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Yazıcı ve Temel (2010), iki dilli çocukların her bir dilde yeterlilik seviyelerinin belirlenmesi gerektiğini vurgulamış ve elde edilen belirlemelere göre desteğe ihtiyaç duyulan dili destekleyici aktivitelerin yapılması ve yapılan aktivitelerde çocukların sağlıklı dil edinimi kazanabilmeleri için ana dili kaynak alınarak oluşturulan erken çocukluk eğitim programları vasıtasıyla ikinci dilin gelişim sürecine de destek verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öte yandan, Yeşilyurt (2021), iki dilli çocuklarla sanal kukla tiyatrosu şeklinde yaptığı etkinliklerin çocukların kelime dağarcıkları, aile içi iletişim ve etkileşim, telaffuz ve çocukların kendilerini Türkçe dilinde ifade etme motivasyonları üzerinde olumlu yansımaları olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın üçüncü sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara bakıldığında; iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerilerinin anne ve babaların eğitim durumuna göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan Tablo 2 incelendiğinde aileye ait demografik bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formundan elde edilen verilere göre araştırmaya katılan çocukların % 61.1'inin Türkçe diline maruz kalma düzeylerinin *her zaman* olarak belirtildiği görülmektedir. Ancak Tablo 4 incelendiğinde çocukların etkinlikler öncesi mevcut Türkçe dil becerilerinin % 61.1 oranında *ortalama altı* düzeyde ölçüldüğü görülmektedir. Alanyazına bakıldığında; Altınkamış ve Simon (2020), yaptıkları araştırma sonucunda çocukların dil performanslarının dile maruz kalma düzeyleri de göz önüne alınarak, aile özellikleri ve günlük yaşantıları ışığında değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiş ve çocukların aile özellikleri tek tek incelendiğinde elde edilen verilerinin daha iyi açıklanabileceğini belirtmişlerdir. Hamurcu Süverdem ve Akıncı (2017), Fransa'da üç-beş yaş aralığında

anaokuluna devam eden Fransızca- Türkçe konuşan iki dilli çocuklarla yaptıkları araştırma sonucunda; evde kullanılan dillerin çocukların dil gelişimleri konusunda önemli etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın dördüncü sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara bakıldığında; araştırmaya katılan çocukların dil gelişimini destekleyen dijital etkinlikler öncesinde ana dillerinde sahip oldukları mevcut dil becerileri cinsiyet faktörü yönü ile anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Tulu (2009), 4-7 yaş aralığında bulunan ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerine yaptığı çalışmada kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla ifade edici dil gelişiminde daha ileride oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın beşinci sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara bakıldığında; bulgular araştırmaya katılan çocukların TEDİL ölçeğinde dijital etkinlikler öncesi ve sonrası alıcı ve ifade edici dil becerileri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda hazırlanan dijital etkinlikler programının çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerini geliştirmede yüksek düzeyde etkili olduğu söylenebilir. Senemoğlu (1989), çocuğun diğer bütün gelişim alanları ile dil gelişimi arasında bir etkileşim olduğunu ve dil gelişimine okul öncesi dönemde önem verilmesi ve bu gelişimi destekleyebilecek etkinliklerin planlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bahsedilen bu etkinliklerin çocuğun sahip olduğu sözcük bilgisini zenginleştirecek, çocuğun kendisini yeterli kelimeler ile ifade etme, açıklama becerisini geliştirecek ve yeni edinilen sözcüklerin doğru algılanmasına yardımcı olabilecek şekilde olması gerektiği ve çocuğun hayatın ileriki dönemlerinde başarılı ya da başarısız olma durumunu belirleyebilecek olan dili yeterli ve etkin kullanabilme becerisi, özellikle de dil gelişiminin kritik dönem sayıldığı okul öncesi dönem içerisinde, öğrenme- öğretme ortamları ve durumlarının iyi bir şekilde düzenlenerek iyileştirilmeli, geliştirilmesi gerektiğine değinmiştir. Senemoğlu (1989) aynı zamanda sosyal ve kültürel açıdan elverişsiz ya da dezavantajlı durumda bulunan çocukların dil becerilerinin gelişmesine okul öncesi dönemde alınabilecek tedbirler ve iyileştirme çabaları ile katkı sağlanabilir ve eğitimde fırsat eşitliği oluşturmak yönünde adımlar atılabilir. Altınkamış (2019), Türkiye’de tek dilli olarak büyüyen çocuklar için hazırlanmış öğretim programlarının gerek içerik gerekse seviye olarak Avrupa’da iki dillilik faktörü ile büyüyen Türk çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamadığını ve bu durumun çocuk ve çocuğun eğitiminde görev alan kişilerin motivasyon eksikliği ve hayal kırıklığı durumları ile karşılaştıklarını

belirtmiş; ihtiyaç duyulan ğretim programlarının bağlamdaki paydaşlar göz önüne alınarak planlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Öner (2020), dijital bir dünyaya doğan bireylerin eğitim ortamları ve yaşantılarının da bireylerin güncel ihtiyaçlarına paralel olarak geliştirilmesi, zenginleştirilmesi önemli olduğunu vurgulamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda iki dilli Türk çocuklarının Türkçe dilindeki dil becerilerinin dijital etkinlikler yolu ile desteklenebileceği görölmektedir.



BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemde bulunan ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerinde dil gelişimlerini desteklemeye yönelik dijital etkinliklerin etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öte yandan araştırmaya katılan çocukların dil becerilerinin; cinsiyet, anne ve babanın eğitim durumu faktörü yönü ile farklılık gösterip göstermediği merak edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan değerlendirildiğinde; çocukların mevcut dil becerilerinin ortalamanın gerisinde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun çocuğun kendisini ana dilinde rahat ifade edememesinden kaynaklı çocukların sosyal gelişimlerinde aksamalara sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda iki dilli çocukların ana dillerinde dil gelişimlerinin desteklenmesi çocukların sosyal gelişimleri için önemlidir.

Öte yandan uygulanan etkinlikler sonrasında araştırmaya katılan çocukların dil becerilerinde olumlu yönde bir değişim elde edilmiştir. Okul öncesi dönemin dil gelişiminde kritik dönem olduğu göz önüne alındığında; bu dönemde çocukların ana dillerinde alıcı ve ifade edici dil becerilerini geliştirebilecek dijital olarak kolay ulaşılabilir eğitici materyallerin bulunmasının çocuğun sağlıklı dil edinimine ve çocukların gelecek yaşantılarında hem sosyal ilişkilerinde hem de akademik alanda katkı sağlayabilmesi, dünyada meydana gelen teknolojik gelişmelerin eğitimde kullanılması, ebeveynleri çocukların öğrenme süreçlerine dahil edebilme ve eğitimi fiziksel okul ortamı sınırları dışına çıkarabilmenin değerli görülmesi açısından araştırma kapsamında hazırlanan dijital etkinliklerin önemli olduğu düşünülmektedir. İki dilli bir birey olmanın akademik, kişisel, sosyal ve ekonomik avantajları göz önünde bulundurulduğunda; çocukların dil edinim süreçlerinin desteklenmesi önem taşımaktadır. Öte yandan bu destekleyici etkinliklerin aynı zamanda iki dilliliğin dezavantajlarını önleyici etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

İki dilli bir birey olmanın akademik, kişisel, sosyal ve ekonomik avantajları göz önünde bulundurulduğunda; çocukların dil edinim süreçlerinin kolay ulaşılabilir, etkili materyaller ile desteklenmesi önem taşımaktadır.

Yurtdışında yaşayan okul öncesi dönemde bulunan iki dilli çocukların dil gelişimlerini desteklemek amacı ile oluşturulan dijital etkinlikler öncesi ve sonrası çocukların sahip oldukları dil becerileri arasında önemli ölçüde farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlar dil gelişimini inceleyen araştırmalarda ve iki dilli çocukların dil gelişimlerini desteklemeye yönelik hazırlanacak olan eğitim programlarında referans olarak kullanılabilirler.

Okul öncesi dönem dil gelişiminin hızlı ve yoğun bir şekilde ilerleyiş gösterdiği, dil gelişimi açısından kritik dönem olarak değerlendirilen bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun doğru dil kullanımına maruz kalmasının, oluşabilecek dil yanlışlarını da önleyici etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple dili doğru kullanan kişiler tarafından, akademik becerileri destekleyici, çocuğun kendini uygun kelimeler ile ifade edebilmesini destekler nitelikte, okul öncesi dönem çocuklarının dil ihtiyaçlarına uygun, eğlenceli, pratik, güncel ve ulaşılması kolay eğitim materyallerinin olmasının büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Elde edilen bulgulara araştırmaya katılan ana dili Türkçe olan iki dilli çocukların çoğunluğunun ortalama altı düzeyde dil becerisine sahip olduğu görülmektedir. Hazırlanan eğitim programı, ana dili Türkçe olan yurtdışında yaşayan çocuklar için, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde eksiltici iki dillilik durumu ile karşılaşmalarını engellemeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir. Öte yandan iki dilli aileler için ana dil eğitimi ve ana dilin ev ortamında kullanımı konusunda kolay ulaşılabilir bir kaynak niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda etkinlikler ebeveyn eşliğinde serbest zaman aktivitesi olarak yapılabilir, böylece ebeveyn-çocuk arasında ikili iletişimlerin kurulmasını sağlaması yönünden ev ortamında ana dilin kullanımını destekler özelliktedir. Bu açıdan ebeveynlerin eğitim sürecine katılmaları konusunda katalizör etkisi göstereceği düşünülmektedir.

Öte yandan günümüzde dijital bir dünyaya doğan çocukların günlük hayatında normal olarak var olan dijital kaynakların eğitim amaçlı kullanılması önemli görülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında hazırlanan eğitim etkinlikler çocukların dijital ortamda maruz kaldıkları içeriğin eğitsel ve güvenilir olması açısından kaliteli dijital içerik kapsamında değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın teorik ve pratik açısından alan yazına oldukça katkıları olacağı düşünülmekte olmasına rağmen bazı sınırlılıklarının değerlendirilip gelecek çalışmalarda ele alınması gereklidir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmacılar için;

- Alan yazında iki dilli çocukların eğitim ihtiyaçlarına karşılamaya yönelik eğitim programları konusunda doldurulması gereken bir boşluk vardır. İki dilli çocukların hem ana dillerinde hem de maruz kaldıkları diğer dillerde dil gereksinimleri belirlenerek, çocukların dil gereksinimlerine uygun materyaller geliştirilmesi önerilmektedir.
- Bu araştırma kapsamında hazırlanan dijital etkinlikler videolar ve dijital alıştırmalar ile sınırlı kalmıştır. Teknolojik gelişmelerden faydalanarak alana daha fazla eğitici materyal katkısında bulunulabilir. Bu amaç doğrultusunda, sesli kitaplar, resimli kitaplar ve animasyon filmler hazırlanarak dijital kütüphaneler oluşturulabilir.
- Bu araştırmada iki dilli çocukların dil gelişimlerine etki eden faktörler dikkate alınmıştır. Çocukların bilişsel ve sosyal gelişim alanları yönü ile de araştırmalar yapılabilir.
- İki dilli çocukların aile, okul ve sosyal çevrede sıkça yaşadıkları problemler belirlenerek bu problemlerin çocuğun dil gelişimi ve sosyal-duygusal gelişimi üzerine yansımalarının olup olmadığı incelenebilir. Bu incelemeler sonucunda çözüm önerileri aranabilir.
- Araştırmanın tek dilli ve iki dilli çocukların dil gelişimlerini karşılaştırmalı olarak inceleyecek bir araştırmanın yapılması önerilmektedir.
- Araştırmanın iki dilli çocukların ikinci dillerinde sahip oldukları dil becerileri de belirlenerek, çocukların ana dillerinde elde ettikleri gelişmelerin ikinci dilin gelişimine yansımaları araştırılabilir.
- Araştırmanın ailein özellikleri de dikkate alınarak farklı sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar ile karşılaştırılmalı olarak uygulanması önerilmektedir.
- Araştırmanın çocukların ana dillerinde yaptıkları ortak hatalar belirlenerek, bu hatalar doğrultusunda iyileştirme planlamalarının yapılması önerilmektedir.
- İki dilli çocukların dil gelişimlerini ölçecek, Türkiye’de yaşayan çocukların dil gelişimleri temelli olmayan farklı ölçme araçları geliştirilebilir.

Eğitimciler İçin;

- Yurtdışında yaşayan iki dilli çocukların ana dillerinde kendilerinin rahat hissetmeleri, kültürel değerleri benimsemeleri ve topluma aidiyet hislerinin güçlendirilmesi açısından yurt dışında okul öncesi dönemde yapılan eğitim projelerinin desteklenmesi önerilmektedir.
- Yurtdışında okulöncesi dönemde bulunan iki dilli çocukların eğitiminde görev alan öğretmen ve eğitimcilerin meslek içi eğitim süreçleri desteklenmeli, okul öncesi eğitimin temelleri hakkında öğretmenler bilgilendirilmelidir.
- Yurtdışında iki dilli çocukların eğitiminde görev alan öğretmen ve eğitimcilerin çocukların dil gelişimini desteklemeye yönelik dili nitelikli kullanarak çocuklara doğru rol model olmaları, amaca yönelik nitelikli etkinlikler planlamaları ve süreçte tekrarlamalar yapmaları, etkinlikler esnasında çocukların düşünme becerilerini aktifleştirecek şekilde çok soru sormaları ve çocuğun söylediklerini düzeltmiş, doğru hali ile tekrar ifade etmeleri önerilmektedir.
- Aynı zamanda eğitimde ebeveyn-çocuk- okul üçgeninde çocuğun olumlu öğrenme çıktıları edinmesi için bu üçgende yer alan paydaşlar arasındaki iletişimi kolaylaştıracak kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda iki dilli çocuklar ve öğretmenler için ayrıca hazırlanmış için hazırlanmış eğitim programları, resimli kitaplar, eğitici videolara, etkinliklerin geliştirilmesi önerilmektedir.
- Yurtdışında yaşayan çocukların Türkçe diline, dilin zengin ve uygun diksiyon ile konuşucuları tarafından maruz kalması için öğretmenlerin ve eğitimcilerin süreçte aktif rol alması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, Ö. (2012). Normal Gelişim Gösteren Ve Dil Bozukluğu Olan Tek Dilli Çocuklar İle İkidilli Çocukların Kavram Gelişimlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akoglu, G., & Yagmur, K. (2016). First-Language Skills Of Bilingual Turkish Immigrant Children Growing Up In A Dutch Submersion Context. *International Journal Of Bilingual Education And Bilingualism*, 19(6), 706-721.
- Alpay, N., & Okur, M. R. (2021). Okul Öncesi Dönemdeki 5-6 Yaş Çocuklarının Görsel Okuryazarlık Durumlarının Ve Dijital Öğrenme İçeriklerinin İncelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları Ve Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 1-34.
- Altınkamış, F. (2019). Teaching Turkish As A Mother Tongue In Belgium: From Past, To Present And To Future. *International Journal of Language Academy*, 7(27), 197-207.
- Altınkamış F, Simon E. Language Abilities In Bilingual Children: The Effect Of Family Background And Language Exposure On The Development Of Turkish And Dutch. *Int J Biling*. 2020; 24 (5-6).
- Altun, D. (2019). 60-71 Aylık Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Alıcı Ve İfade Edici Dil Kelime Bilgisinin Teknoloji Kullanımı Ve Ailesel Faktörlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8 (2) , 1158-1182 .
- Aral, N. & Kadan, G. (2021). Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşadıkları Problemlerin İncelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (2) , 99-114 .
- Ardila, A. (2012). Advantages And Disadvantages Of Bilingualism. *Forma Y Función*, 25(2), 99-114.
- Avcı, F. (2019). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Mülteci Öğrencilerin Sınıf Ortamında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Language Teaching And Educational Research*, 2(1), 57-80.
- Aytan, T. , Başkapan, A. & Uysal, G. (2018). Avrupalı Türkler Ana Dili Eğitimi Çalıştayları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkophone* , 5 (2) , 16-34 .
- Bağcı-Ayrancı, B. (2018). 0-12 Yaş Dil Gelişimi Uygulamaları Ve Yapılması Gerekenler. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 8 (1) , 13-34 .

- Bekar, B. (2018). Belçika’da Türkler Ve Türkçe. *Rumelide Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 15-26 .
- Bekir, H. Ş., & Temel, Z. F. (2006). Almanya’da Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Türk Çocuklarına Uygulanan Dil Eğitim Programının Dil Gelişim Düzeyine Etkisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18).
- Bican, G., & Demir, N. (2018). Danimarka’da Türkçe-Danca Konuşan Öğrencilerin Dil Baskınlığının İki Dillilik Temelinde İncelenmesi. *Eğitim Ve Bilim*, 43(194).
- Biçer, N.; Alan, Y. (2018). İki Dillilik Bağlamında Suriyeliler Üzerinde Türkçenin Etkisi, *Yeni Türkiye Dergisi, Yeni Türk Dili Özel Sayısı-II*, 346-352.
- Bölükbaş Kaya, F., Hançer, F. B., & Golynskaia, A. (2019). İki Dillilik: Tanımı Ve Türleri Üzerine Kuramsal Tartışmalar. *International Journal Of Languages’ Education And Teaching*, 7(2), 98-113.
- Büyüköztürk, Ş. (1995). Deneyisel Desenler (4. Baskı) *Ankara: Pegem Akademi*.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (27. Baskı) *Ankara: Pegem Akademi*.
- Can, E. (2009). İşitme Kayıplı Türk Çocuklarda Alıcı Ve İfade Edici Dil Becerilerinin Gelişimi (Doctoral Dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi Ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık Ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları Ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 11-53.
- Cengiz, A. K. (2006), Dil Kültür İlişkisi Açısından Hatay’da İki Dillilik, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay.
- Dağabakan, F. Ö., & Dağabakan, D. (2007). *Dil Ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları*. 155-161.
- Demirel-Ercan, E. E. (2016). Dil Gelişimi Ve Kuramları. N.Sargın Vd.,(Ed.). *Eğitim Ve Psikolojiden Yansımalar*, 125-135.
- D'haeseleer, E., De Smet, A. S., & Van Lierde, K. (2016). Expressive And Receptive Language Skills In Six Year Old Sequential Bilingual Turkish-Dutch Children Compared To Monolingual Dutch Children In Flanders. *In 30th World congress of the International Association of Logopedics and Phoniatrics (IALP 2016)*.

- Doğan, H. (2017). “İki Dilli Öğrencilerin Türkçe Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duran, M. & Kenanoğlu, D. (2020). Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8 (1) , 15-35.
- Esen, B. (2020). Akıcılık Bozukluğu Olan Çocuklarda Dil Gelişiminin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, S., Topbaş, C. (2015). Erken Dil Gelişimi Testi-Üçüncü Versiyonu’nun (Test of Early Language Development-Third Edition) Türkçe’ye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Ön Çalışması. *International Journal of Early Childhood Special Education* 6(2):151-172.
- Göktolga, İ. B. (2016). Home Language Skills Of The Third-Generation Turkish-Dutch Bilingual Children In The Netherlands. *Dil Eğitimi Ve Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 1-15.
- Haznedar, B. (2021). *İki Dillilik ve çok dillilik erken çocukluk döneminde birden fazla dil öğrenimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hamarat, H., & Ergin, B. (2020). İkinci Dil Eğitimi Alan Veya İki Dilli Ve İkinci Dil Eğitimi Almayan Tek Dilli Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Alıcı Ve İfade Edici Dil Gelişim Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(6), 2497-2509.
- Hamurcu Süverdem, B.; Akıncı, M.A.(2017). Fransa’da okul öncesi dönemde Türk kökenli çocuklarda iki dilliliğin gelişimi. *Bir Çocuk - İki Dil - Çift Diploma: İki Dilli Okul Öncesi Eğitim İçin Türk-Alman Yükseköğrenim Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Tartışmalar, Siyasal Kitabevi*, 161-186.
- İnan, H. Z. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Yeniden Yapılandırılması [Restructuring Early Childhood Education During The Covid-19 Pandemic]. *Milli Eğitim Dergisi*, 831-849.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). *4+1 Planlı Yazma ve Değerlendirme Modelinin Öğretmen Adaylarının Yazılı Anlatım Tutumlarını ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi*. Turkish Studies (Elektronik).

- Karoğlu, H. & Ünüvar, P. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri Ve Sosyal Beceri Düzeyleri . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43),231-254.
- Kocabiyik, N. A. (2015). Iq'nun/Zekanın 5-6 Yaş Çocuklarında Alıcı Dil Ve İfade Edici Dil Becerilerine Etkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Konca, A. S. (2014). Anaokulu Öğrencilerinin Bilgi Ve İletişim Teknolojileriyle Etkileşimi (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Milli Eğitim Bakanlığı, (t.y) Okul Öncesi Eğitimi Programı - Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>. Erişim Tarihi: 26.01.2023.
- Muslugüme, E. (2016). Dil Gelişimini Destekleyici Ebeveyn Eğitim Programının Sosyo Ekonomik Düzeyi Düşük Ailelerin Çocuklarının Dil Gelişimine Etkisi (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Oruç, Ş. (2016). Türkçede Ana Dil Ve Ana Dili. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2 (1) , 311-322 .
- Öner, D. (2020). Erken Çocukluk Döneminde Teknoloji Kullanımı ve Dijital Oyunlar: Okul Öncesi Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi . *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7 (14) , 138-154 .
- Özpolat, M. & Sağlam, M. (2020). Erken Çocukluk Döneminde İki Dilliliğin Çocukların Alıcı Ve İfade Edici Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*. 4(3):788-814
- Padem, H., Göksu, A., & Konaklı, Z. (2012). *Araştırma Yöntemleri*. Sarajevo: International Burch University Yayınları.
- Sayan, H. (2016). Okul Öncesi Eğitimde Teknoloji Kullanımı. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (13) , 0-0.
- Senemoğlu, N. (1989). Okulöncesi Eğitimde Dilin Önemi. *Milli Eğitim Vakfı Dergisi*, 4 (14), 21-22.
- Süverdem, F. B. & Ertek, B. (2020). İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6 (2), 183-207.
- Temel, F. Z, Bekir, H. ,Yazıcı, Z. G. (2014). *Erken Çocuklukta Dil Edinimi*. Ankara. Vize Yayıncılık.

- Tulu, Y. (2009). *Ana Dili Türkçe Olan Ve Ana Dili Türkçe Olmayan (İki Dilli) 4–7 Yaş Çocukların Dil Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Genel Türkçe Sözlük* <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi:18.12.2022
- Uyar, G. (2012). İkidillilik (Bilingualism). *Ankara Üniversitesi Dilbilim Topluluğu Dergisi*, 9, 21-25.
- Yazıcı, Z., & İlter, B. G. (2008). Okul Öncesi Dönemdeki İki Dilli/Çok Dilli Çocukların Dil Kazanım Süreci. *Dil Araştırmaları*, 3(3), 47-61.
- Yazıcı, Z. & Temel, Z. (2012). İki Dilli ve Tek Dilli Çocuklarda Dil Gelişimi Okuma Olgunluğu İlişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 145-158 .
- Yeşilyurt, Ş. (2021). İki Dilli Çocuklar İçin Sanal Kukla Tiyatrosu: Bir Eylem Araştırması.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1685-1705.
- Yürek, E. (2021). *Okul Öncesi Eğitimde Uzaktan Eğitimin Uygulanabilirliğine Yönelik Okul Öncesi Öğretmenlerinin Ve Alandaki Akademisyenlerin Görüşlerinin İncelenmesi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, FSM Vakıf Üniversitesi. İstanbul.
- Vikipedi, (t.y) COVID-19 Pandemisi, https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemisi.Erişim Tarihi: 26.01.2023